

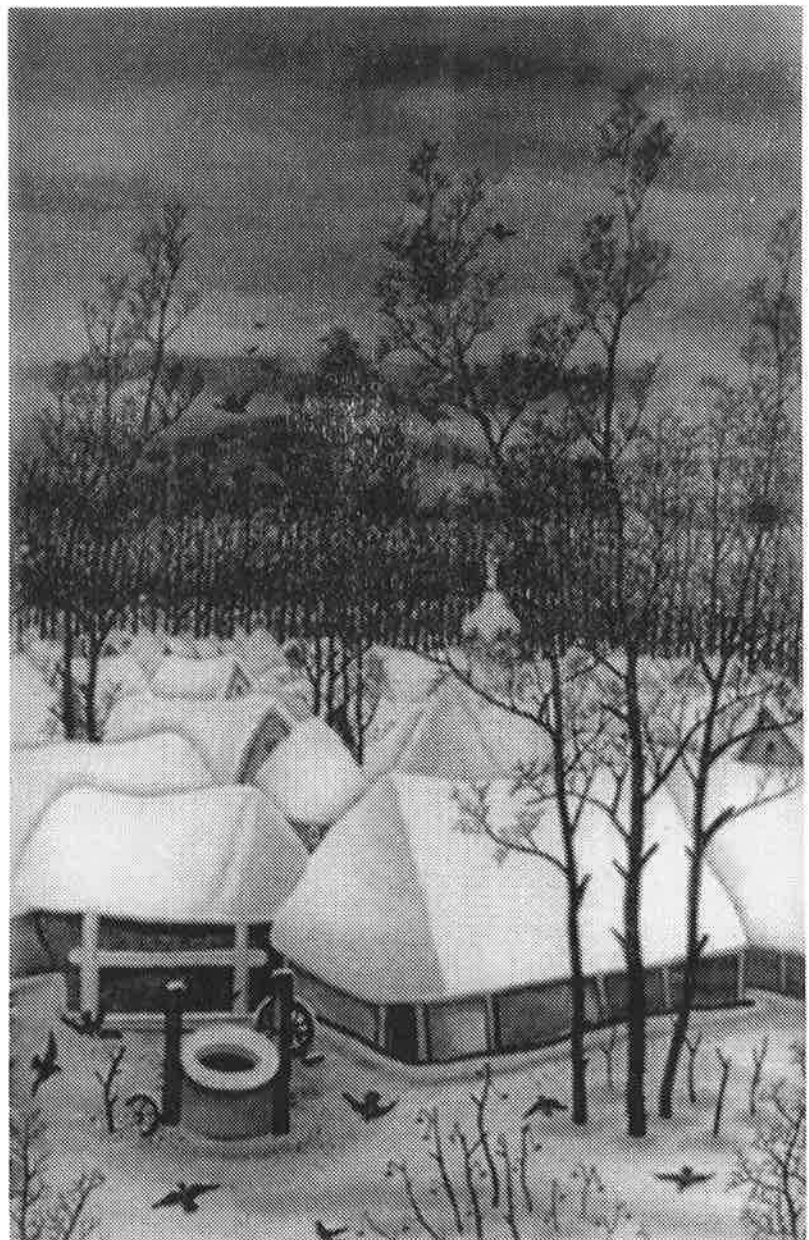
Riječ

broj 26
prosinac
2000.

hkz
wiesbaden

glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

- Razgovor:
dr. Slavko Leban
- Globalizacija
i(li) nacija
- Hrvatske
inkunabule
- Prljavi biser
Jadrana
- Šuma Striborova
“prolistala” u
Wiesbadenu
- U očekivanju
Isusa
- Wer bin ich

Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden
kolektivni član Matice hrvatske

Naslovnica:

Ivan Lacković Croata, Zima

Riječ

Glasnik Hrvatske kulturne zajednice
Wiesbaden

Glasnik izlazi tri puta godišnje.

Adresa uredništva:

Friedrichstr. 24, D-65185 Wiesbaden

Tel: +49 (0)6128-42483 i +49 (0)611-174148

Fax: +49 (0)6128-45856

E-Mail: rijec@gmx.de

Nakladnik:

Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden

Friedrichstr. 24, D-65185 Wiesbaden

Internet: <http://www.hkz-wi.de>

Za nakladnika: Ante Marinčić

Glavna urednica: Biserka Andrijević

Članovi uredništva: Dragica Anderle,
Ivo Andrijević, Edvin Bukulin, Ante Marinčić

Suradnici: Malkica Dugeč, Ivica Košak,
Ivek Milčec, Kornelija Reitel

Tisak: Gesamtverband der katholische Kirche
Friedrichstr. 26-28, D-65185 Wiesbaden

Rukopisi se ne vraćaju.

Cjenik oglasnog prostora:

1/1 stranica: 200 DM, 1/2 stranice: 100 DM,

1/4 stranice: 50 DM, 1/8 stranice 25 DM.

Banka: Nassauische Sparkasse Wiesbaden

Broj računa (Kto): 116 027 186

Broj banke (BLZ): 510 500 15

Restaurant
"Zum Feuerstein"

Inh. Familie Milicic

*Hauptstraße 92
55246 Mainz-Kostheim
Telefon 06134-64142*

Öffnungszeiten:

*Täglich 11.30 Uhr-14.00 Uhr
und 17.30 Uhr - 24.00 Uhr
Donnerstag Ruhetag*

**Članovi predsjedništva
HKZ-a Wiesbaden:**

Ante Marinčić, 0611-6000981
Biserka Andrijević, 06128-42483
Dragica Anderle, 06127-61976
Ivo Andrijević, 06128-42483
Juraj Štambuk, 0611-86714
Danica Tropšek, 0611-461496
Nada Višak, 06122-15226
Marta Rimac, 06128-21816
Vera Tomašić, 06132-87475

Uvodna riječ

Praznicima je svrha da nas podsjetite na prošle događaje koji su bili od izvanrednog značenja za jedan narod, ili čak mnoge narode, koji su, štoviše, bili sudbonosni i bez kojih svijet ovakav kakav je danas ne bi mogli ni zamisliti. Neki od tih događaja su odmah u ondašnje vrijeme dočekani sa silnom radošću, jer su nedvojbeno označili promjene na bolje, kraj stradanja i patnja ili pobudili velika nadanja. Neki su pak isprva prošli nezapaženo, ali su njihove posljedice ljudima toliko dobra donijele da su ih se počeli s velikim priznanjem i štovanjem prisjećati. Radost zbog tih događaja se obnavljala iz godine u godinu, njihovo je značenje uvijek iznova potvrđivano. Postali su tako praznici, dani zajedničke radosti, one radosti koju osjećamo svuda oko sebe pa obuzima i nas i vlastite nam brige rastjeruje.

Božić je blagdan kojem se diljem svijeta zajednički radujemo zbog Kristovog rođenja, događaja koji je po predaji već u ono vrijeme izazvao silnu radost i pobudio velike nade, ali i događaja čiji je značaj potpuno shvaćen tek kasnije kad je Krist obznanio svoj nauk. Trećina ili četvrtina svijeta slavi Kristovo rođenje i raduje se Božiću, jer im je njegov nauk osnova življenja, nada i utjeha, snaga i poticaj. Evo opet se bliži Božić i već se u ovom predbožićnom vremenu pripremamo za skori doživljaj zajedničke radosti, one koja nas obuzima iako je neke brige sve teže rastjerati, jer se uporno vraćaju, jer nam se u podsvijest skrivaju, jer su više slutnje nego tek obične brige.

Može li - treba li - jedan mali glasnik poput "Riječi" govoriti o brigama ili slutnjama, koje daleko prerastaju okvire jedne udruge koja u tuđini okuplja zaljubljenike hrvatske kulture i hrvatstva općenito? Može, ako naši čitatelji, članovi i prijatelji, jednim (većim) dijelom osjećaju slično. Naše uvjerenje da je tako proizlazi upravo iz činjenice da se te brige i slutnje tiču naše domovine Hrvatske pa time i svakog domoljuba, svake hrvatske udruge i njenog malog glasnika. Zato se uzdamo u vaše razumijevanje što vam ovaj predbožićni broj "Riječi" ne donosi samo radost poput "Božićne priče" i više izvješća o uspješnim priredbama Hrvatske kulturne zajednice, nego piše o i razočaranju događajima u domovini, o neodgovornom odlaganju smeća usred našeg opjevanog sinjeg mora, o neispunjenim nadama koje je iseljništvo polagalo u Hrvatski svjetski kongres, o tome što (ne) možemo očekivati od drugog iseljeničkog pokoljenja, o prijetnjama malim zemljama koje izrastaju iz procesa globalizacije i s njom povezanim načinom razmišljanja i djelovanja koje ugrožava samu našu vjeru, jer zapostavlja Kristov nauk.

Na kraju spomenimo onda i priloge iz naše kulture: o hrvatskim inkunabulama, o jednoj pjesnikinji iz iseljništva i o jednoj zanimljivoj knjizi iz domovine nedavno prevedenoj na njemački. Crpimo iz naše kulture duševnu snagu potrebnu da odolimo izazovima 21. stoljeća.

Uredništvo

Kazalo

Osvrt

Ivek Milčec: Budimo obični, mali Hrvati	2
Edvin Bukulin: Osvrt na tekst Mije Radoša	2

Razgovor

Dr. Slavko Leban: Strančarenju nije mjesto u Kongresu	3
---	---

Iz života zajednice

Biserka Andrijević: Kiša, pljusak i samba	7
Dragica Anderle: Šuma Striborova "prolistala" u Wiesbadenu	7

Promišljanja

Ivo Andrijević: Globalizacija i(li) nacija	10
--	----

Hrvatski svjetski kongres

Ivo Andrijević: Vrlo neizvjesna budućnost	12
---	----

Matica hrvatska

Dragica Anderle: Izdavačka djelatnost u iseljništvu	13
---	----

Die zweite Generation

Iva Andrijević: Wer bin ich?	14
------------------------------	----

Iz hrvatske povijesti

Edvin Bukulin: Hrvatske inkunabule	16
------------------------------------	----

Božićna priča

Kornelija Reitel: U očekivanju Isusa	19
--------------------------------------	----

Književna stranica

Malkica Dugeč	20
---------------	----

Lijepom našom

Ivo Andrijević: Prljavi biser Jadrana	22
---------------------------------------	----

Govorimo hrvatski

	24
--	----

Nove knjige

J. Matanović: Warum ich euch belogen habe	26
---	----

Iz rajnsko - majnskog područja

Ivica Košak: 30 godina HKD Frankfurt	27
--------------------------------------	----

Ispravak

Edvin Bukulin: Jesu li Hrvati Balkanci	28
--	----

Budimo obični, mali Hrvati

U rodnome Zagrebu našao sam se u jeku najžešćih prepucavanja tko je za a tko protiv obrane digniteta Domovinskoga rata. Krizni stožeri nicali su kao gljive nakon kiše a čelnici nekih dragovoljačkih udruga prijetili "komunjarama" da će ih, ako bude potrebno, silom svrgnuti s vlast. Do jučer vladajući HDZ i neke manje stranke zdušno su stale (vidjevši šansu za obaranje demokratski izabrane vlasti) uz Krizne stožere i time podigle ionako visoku političku temperaturu. Nije slučajno izabran baš Split kao središte Stožera za obranu časti Domovinskog rata kad se dobro zna, da je u Splitsko-dalmatinskoj županiji najveći broj nezaposlenih u Hrvatskoj i da je socijalno nezadovoljstvo domaćeg stanovništva vrlo veliko. Svakodnevno su se na nacionalnoj dalekovidnici mogla vidjeti (i čuti) priopćenja, zahtjevi pa čak i ultimatumi najvišim dužnosnicima hrvatske državne vlasti. Zahtjev da se o Domovinskom ratu raspravlja na izvanrednoj sjednici Sabora djelomično je usvojen pa se je puna dva dana u sabornici raspravljalo o tome tko je veći rodoljub i koja je stranka više pridonijela u obrani Hrvatske od srpsko-četničkog agresora. U ta dva dana potrošeno je toliko energije u međusobnim optužbama da se moramo zapitati kako će naši vrlo i dobro plaćeni zastupnici nadoknaditi izgublenu snagu koja će im itekako zatrebati kad na red dođu vrlo važna pitanja kao na primjer: kako i na koji način posrnulo gospodarstvo postaviti na zdrave noge, kako smanjiti stopu nezaposlenosti, kako i kada vratiti dug umirovljenicima koji su najviše na svojoj grbači osjetili propast mnogih, nekad profitabilnih tvrtka i rijetko viđenu pljačku hrvatske narodne imovine. Nakon burne, dvodnevne saborske rasprave postignuto je međustranačko (bez pravaša i kršćanskih demokrata) kompromisno rješenje i na sveopće zadovoljstvo izglasana je Deklaracija o zaštiti digniteta Domovinskoga rata. Tih dana na Trgu bana Jelačića razgovarao sam s dosta ljudi koji su rekli da veličina Domovinskoga rata i sudjelovanje dragovoljaca u njemu uopće nije upitna i da ne znaju na koga bi se to trebalo pucati; zar možda, opet, Hrvat na Hrvata? "Pa molim vas" reče mi jedan sredovječni penzić "u kojoj to stranci nema bivših komunjara. Ako bi ih se išlo brojiti, bojim se da bi hrvatska politička scena ostala bez većine parlamentarnih i izvan-parlamentarnih stranaka". Mnogi su, također rekli da je Domovinski rat hrvatska nacionalna svetinja u koju nitko pametan i dobronamjieran neće dirati i da je žalosno da se poginuli i ranjeni hrvatski vitezovi koriste za dnevopolitičke, međustranačke sukobe. Ne može sebi niti jedna stranka ili vlast pripisati neke posebne zasluge za oslobođenje okupiranih područja od srbo-četničkog agresora; jedini koji na to imaju pravo su poginuli ranjeni i preživjeli hrvatski branitelji koji su, ne zbog ove ili one stranke išli goloruki na neprijatelja i u neravnoj borbi

pobijedili. Nemojmo se igrati sa sudbinom hrvatske države koju smo svi zajedno, domovinstvo i iseljeničtvo, stvarali i nemojmo glumiti, kao što reče veliki Vinko Nikolić, nekakve velike Hrvate i katolike – budimo obični, mali Hrvati koji će svaki prema svojim mogućnostima i sposobnostima raditi na boljitku jedine nam domovine Hrvatske.

Ivek Milčec

Osvrt na tekst Mije Radoša - Upitnik "Riječ" br. 25

Mijo Radoš je na anketni upit u broju 25 veoma opširno odgovorio. Odgovor je takav da ja ne mogu prijeći preko njega a da ga ne komentiram. Nije mi namjera na sve se osvrtni jer bi i moj kometar dosegao više nego je Radoš upotrijebio za "kratki" odgovor na kratko pitanje. Radoš postavlja retoričko pitanje: "Nije li Stjepan Radić nakon atentata 1928. rekao što bi trebalo i danas za nas vrijediti:

*"Tko je Hrvat nek u Zagreb/Hrvatsku seli,
sporazumu nek se ne veseli.
Za sporazum ja sam bio prvi,
pa ga svojom natopio krvi."*

To Stjepan Radić nije reko ni u pjesmi ni u prozi, niti je to bio njegov stav. Pogotovo to tako ne smije i ne može za nas danas vrijediti. Tko to tako zastupa ne zna što govori.

Radoš dalje kaže: "... ova naša vlada ukida sve što je napravljeno u ovih zadnjih 10 godina: sve što je hrvatsko ukida i vraća nas u neke sporazume". Daytonski sporazum je potpisao pokojni Franjo Tuđman a ova vlada nije još potpisala niti jedan sporazum koji bi bio toliko dalekosežan kao taj sporazum. Na temelju njega je Tuđman govorio da će surađivati a ova vlada, isto na temelju njega, surađuje s Haagom.

I dalje: "Kad su uzeli sve što su mogli (komunisti, m.o.) uvukoše i nametnuše nam rat a dr. Tuđman i ostali hrvatski rodoljubi okupljeni oko HDZ-a uz pomoć Božju stvorili i obranili hrvatsku državu". Ta je rečenica besmisao. A ako nešto nekome znači, onda se taj ponaša kao i komunisti: ako ti narod ne valja, izaberi si drugi. Nisu "dr. Tuđman i ostali hrvatski rodoljubi okupljeni oko HDZ-a" stvorili i obranili hrvatsku državu, nego je to učinio hrvatski narod uz pomoć Nijemaca, Amerikanaca, Vatikana i ostalih a uz blagonaklonost Božju. A da su pri tome dr. Tuđman i HDZ, koji su tada od naroda bili dobili mandat da vode hrvatsku politiku, bili manje isključivi, da su bili fleksibilniji i uvidavniji i manje samouvjereni, sve bi se to (stvaranje i obrana države) bilo dogodilo s manje muke, s manje trauma, s manje krađe i manje problema danas.

Edvin Bukulin

SLAVKO LEBAN

Strančarenju nije mjesto u Kongresu !

Dr. Slavko Leban je vrlo ugledna osoba na području Hochtounus-a, naročito u Bad Homburgu, gdje ga gotovo svatko poznaje. Predsjednik je tamošnjeg ogranka HDZ-a, također je predsjednik koordinacije HDZ-a za srednju Njemačku, a od nedavno je izabran za predsjednika Hrvatskog svjetskog kongresa u Njemačkoj. Upravo ta činjenica potaknula nas je na razgovor s njim.

Dr. Slavko Leban

Riječ: Gospodine Leban, s obzirom da ste u Wiesbadenu manje poznati i da ste upravo postali predsjednik HSKNJ-a, kojeg je naša zajednica član, molim Vas da kažete nešto o sebi našim čitateljima.

Leban: Rođen sam 1941. u Sarajevu. Po zanimanju sam liječnik. Ovdje u Hochtounus-u, u Friedrichsdorf-u imam svoju ordinaciju. U Njemačkoj boravim već skoro trideset godina. Od samog dolaska u Njemačku bavim se političkim radom. Bio sam glavni suradnik Hans-Peter Rullmann-a u izdavanju "Hrvatske domovine", a bio sam i dopredsjednik Njemačko-hrvatskog društva sa sjedištem u Hamburgu.

1990. postajem član HDZ-a, gdje aktivno djelujem i danas; predsjednik sam ogranka HDZ-a Hochtounus i koordinacije HDZ-a za srednju Njemačku.

Ove godine, 14. listopada, postao sam predsjednik Hrvatskog svjetskog kongresa u Njemačkoj.

Riječ: Na čelo Kongresa došli ste u vrlo nepovoljno vrijeme, u vrijeme krize. Zorno je to pokazala ova izborna skupština na koju je došlo vrlo malo delegata, dakle vrlo malo udruga- članica HSKNJ-a, a posebno je upadljivo, da su - osim dvije-tri udruge - to sve bili ogranci HDZ-a.

Kako vi gledate na takvo stanje?

Leban: Ne bih rekao da su bili samo ogranci HDZ-a. Bilo je na primjer prisutno Udruženje ugostitelja, AMAC, članovi pojedinci i još neki drugi, no nije to bitno, bitno je da je doista bio prisutan vrlo mali broj udruga. To je skandalozno!

Još ne znam pravo stanje, ne znam koliko članova-udruga ima Kongres. Na prvom sastanku novoizabranog predsjedništva koji je bio nedavno održan u Ludwigshafen-u dogovoreno je da se napravi izvjesna inventura, da se točno ustanovi tko je sve član Kongresa, tko plaća članarinu, a tko ne, te da se napravi proračun za sljedeću godinu. To mora biti obavljeno do sljedećeg sastanka u siječnju 2001. Nakon toga stupit ću u dodir sa svim udrugama. Svi će dobiti pismo u kojem ćemo izvijestiti o namjerama i programu HSKNJ-a i zatražiti od udruga da se izjasne žele li biti članovi Kongresa, pod kojim uvjetima žele biti članovi i što očekuju od Kongresa, a ponudit ćemo također da podrobnije razlože vlastite prijedloge, ukoliko ih imaju.

Također namjeravam na sljedeći sastanak pozvati goste - stručne, sposobne ljude - koje bismo možda pridružili predsjedništvu, što pravilnik dozvoljava, te bi zajedno s njima napravili program za sljedeće dvije godine.

Riječ: Nije li razlog nedolaska velikog broja udruga-članica na izbornu skupštinu njihovo veliko nezadovoljstvo radom Kongresa? Kongresu se predbacuje provođenje stranačke politike, politike jedne stranke, u ovom slučaju HDZ-a, drugim riječima da nije nadstranačko tijelo kao što bi po pravilniku trebao biti. Što ćete vi učiniti da se Kongras oslobodi dnevne politike i da postane jedna doista snažna krovna organizacija svih Hrvata u Njemačkoj?

Leban: Da li mnoge udruge nisu došle na Kongres upravo iz tih razloga, kako vi u vašem pitanju implicirate, ja ne mogu znati. Ali, ako bi bilo tako, onda mislim da te udruge itekako griješe, i to fundamentalno, jer i djelom i moralom upadaju u stanovitu proturječnost. Naime, pravi put k poboljšanju rada Kongresa - kod toga naglašavam da Kongres čine svi njegovi članovi, a ne samo predsjedništvo! - jest demokratsko komuniciranje među članstvom. U to spadaju kritika, nadmetanje argumentima, dogovaranje itd., ali ne i bojkotiranje, prije svega bez ikakvog dodatnog obrazloženja. Ako je, recimo, HDZ svojim djelovanjem "politizirao" Kongres, onda to bojkotiranjem izborne godišnje Skupštine

Kongresa jednako čine i te udruge-članice (ponavljam: nisam siguran da je to razlog njihova nedolaska na Skupštinu), jer je taj čin itekako političan. Nije pošteno nekome predbacivati političnost, a istovremeno sam biti političan. Ja nisam dugo aktivan u Kongresu, pa mogu govoriti samo u svezi njegova rada u zadnje dvije godine. I tu mogu reći sljedeće: ne mogu prihvatiti nikakvu kritiku o nekom navodnom politiziranju Kongresa od strane HDZ-a, jer u sve ovo vrijeme od kada djelujem u Kongresu nisam nikad i niti od jednog pojedinca ni na jednom od brojnih sastanaka na kojim sam sudjelovao čuo bilo kakvu konkretnu optužbu na račun nekog politiziranja Kongresa. To je moje iskustvo. Ako netko ima konkretnu primjedbu, ja ga molim da je javno priopći, kako bih mogao o njoj razmisliti, u slučaju da je opravdana, poduzeti mjere da Predsjedništvo Kongresa u ovoj legislativnoj periodu ne ponovi takvu grešku. Stoga Vam se iskreno zahvaljujem za intervju i koristim tu priliku zamoliti sve članove da ispituju kompletno stanje Kongresa - dakle čelnništva i sebe kao člana - i upute se zajedno sa svima ostalima, a moju će podršku imati, u pozitivno razmišljanje koje bi se baziralo na pogledu u budućnost, a ne isključivo u prošlost. Mi Hrvati u Njemačkoj, a prije svega HSKNJ, moramo iskoristiti naše iskustvo koje smo stekli živeći desetljećima u jednoj razvijenoj demokratskoj sredini: razvijati sposobnost konsenzusa i tolerancije i doprinijeti prevladavanju tzv. rovoškog mentaliteta koji, nažalost, danas dominira u hrvatskom nacionalnom korpusu.

Ja se s Vama potpuno slažem da strančarenju u HSKNJ ne smije biti mjesta, s tim da naglašavam - to mora važiti doslovno za svekoliko članstvo. U tim naporima mnogo nam može pomoći dobar plan budućeg rada. Stoga smo nedavno i zaključili da među prioritete u radu Kongresa spada rad na uspostavljanju suradnje između njemačkih i hrvatskih gradova, poticanje i podupiranje ekoloških akcija u Hrvatskoj, suradnja s njemačkim zakladama, promidžba Hrvatske, prije svega njezinog turizma. I baš tu leži velika mogućnost djelovanja hrvatskih strukovnih udruga u Njemačkoj, dakle udruženja intelektualaca, akademika, ugostitelja, liječnika, pravnika, gospodarstvenika i drugih.

Riječ: Hoće li HSKNJ surađivati s hrvatskim vlastima i hrvatskim institucijama kao što je na primjer Hrvatska matica iseljenika?

Leban: Hrvatsku vladu, hrvatski sabor kao i hrvatskog predsjednika birao je hrvatski narod. Bilo to meni pravo ili ne, poštujem odluku hrvatskoga naroda, to je osnovno pravilo demokracije. Sasvim je prirodno i potrebno da HSKNJ uspostavi dobre odnose s hrvatskom vladom. Spomenuo sam vam da želimo pojačati suradnju njemačkih i hrvatskih gradova, pa kome ćemo se u tom slučaju obratiti, ako ne predstavnicima hrvatske vlasti. Hoće li hrvatska vlada htjeti suradnju s Kongresom? Na to odgovora još ne znam. Nadam se da hoće.

Što se tiče Hrvatske matice iseljenika tu je došlo do problema zbog sukoba g. Marune i g. Belje. To je zapravo osobni sukob u koji ja ne bih želio ulaziti, koji me ne zanima i u koji se Kongres ne želi miješati. Ja osobno g. Marunu ne poznajem, no nadam se da ću imati službeni razgovor s njim. Za suradnju je potrebno dvoje, a bilo bi poželjno već zbog dužnosti koje obavljamo - on kao voditelj HMI-a, a ja HSKNJ-a - da surađujemo.

Riječ: Osim sukoba Beljo - Maruna postoji i sukob Beljo - Marić između ostaloga i zbog Hrvatskog informativnog centra. O čemu se zapravo radi?

Leban: Postoje dva Info-centra u Kölnu, prvi je uspostavio g. Beljo u okviru Hrvatske matice iseljenika i on se financira dijelom iz državnog proračuna, a drugi je osnovao g. Marić u okviru Hrvatskog svjetskog kongresa.

Smatram da dva Info-centra Hrvatima u Njemačkoj nisu potrebna. To je suvišno rasipanje truda i sredstava.

Riječ: Pa ako je već postojao Hrvatski informativni centar u Kölnu zašto je onda gospodin Marić otvarao novi, zašto se taj postojeći centar nije koristio?

Leban: Smatram da bi Hrvatski svjetski kongres, ako želi djelovati kao krovna organizacija, trebao biti nadležan za sve informacije na području Njemačke. Prema tome Hrvatski informativni centar treba biti u okviru HSKNJ-a.

Riječ: Nisu li upravo sukobi bivšeg predsjednika HSKNJ-a, a sada počasnog predsjednika Marića s predsjednikom HSK-a Šimunom Šitom Ćorićem, s bivšim ravnateljem Hrvatske matice iseljenika Beljom, nekim udrugama, te veliki sukobi unutar predsjedništva prije dvije-tri godine naštetili Kongresu i oslabili ga?

Leban: Sukobi u načelu donose više štete nego koristi. O odnosu između gosp. Marića i fra Šite

Ćorića ne mogu ništa kazati, jer gosp. Ćorića uopće ne poznajem, a osnovno pravilo civiliziranog ponašanja kaže "saslušati i drugu stranu". Na ovom mjestu mogu Vam priopćiti da ću uskoro upoznati fra Šitu. Naime, iako nije predviđeno Pravilnikom rada Izvršnog odbora HSK-a, mene su ipak pozvali na sjednicu Odbora u Zürich, naglasivši time koliko veliku važnost pridaju HSKNJ.

Riječ: Je li Kongres oslabio samo zbog ovih sukoba o kojima smo govorili, ili je njegovo slabljenje ustvari bilo i u interesu bivše vlasti? Nije li bilo svojevrsne bojazni da bi neko drugo tijelo u iseljeništvu moglo postati snažnije i uglednije od HDZ-a?

Leban: Glavni uzrok oslabljenog rada Kongresa ne treba tražiti u navedenim sukobima, a pogotovo ne u ponašanju nekadašnjih vlasti. Nelogično je tvrditi da je HDZ uzurpirao HSKNJ, a istovremeno podmetnuti nekadašnjoj vlasti nonsens da je svjesno i voljno sama protiv sebe. Ako bi njegovali komuniciranje zlim jezikom, onda bih morao postaviti pitanje znači li to da je nova Hrvatska vlast, dojučerašnja oporba, simpatizer HSKNJ? Istina je tu ipak nešto drugačija: veći dio domovinskog političkog spektruma, a i dobar dio tzv. običnog puka, ima dosta hladan odnos prema iseljenoj Hrvatskoj kao jednoj cjelini, instituciji. Sve se uglavnom svodi na verbalnu ljubav, na parole: "Draga naša iseljena Hrvatska" i sl. Nemaju oni to "bilo" za nas kao što mi imamo za domovinu i sve što je vezano uz nju. Donekle je to opravdano, mi živimo van domovine i zasigurno je naša ljubav intenzivnija, a osim toga mi niti nemamo onih problema koji tište ljude u domovini.

Iz vlastitog iskustva vam mogu kazati da sve što sam dosad radio, a gdje mi je bila potrebna domovinska suradnja, svuda sam naišao na lijepe riječi ali i ne više od toga. Neka velika želja za pomoći i suradnjom ne postoji. Reći ću sasvim otvoreno - često sam u ovih deset godina doživio da nas u domovini ne shvaćaju ozbiljno. Osim toga vlada neko čudno, opće nepovjerenje.

Riječ: Što bi po vašem mišljenju doprinijelo poboljšanju odnosa domovine i iseljeničtva?

Leban: Jedna od zadaća Kongresa trebala bi biti širenje demokratske svijesti kako u domovini tako i ovdje u iseljeništvu. Najveća slabost domovine je nedostatak demokratske kulture. Ona je pravno jedna od najdemokratskijih država na svijetu, ali to nije dovoljno, nedostaje demokratska svijest, kultura demokratske političke borbe ali i

kultura demokratske političke borbe ali i tolerancije, demokratskog dijaloga, komunikacije, svega onoga što je ovdje u zapadnoj Europi uobičajeno i uvriježeno i što mi ovdje svakodnevno doživljavamo. To je dio naše svakidašnjice, a oni to nemaju. Nažalost i među nama ovdje ima tih nedostataka i upravo bi zadatak Kongresa bio da na tom području djeluje, da se na načelima demokratske kulture i sam razvije i kao takav nametne domovini. To je jedan od zadataka koji se ne mogu napraviti preko noći, ali upravo zato na njegovu ostvarenju treba neumorno i ustrajno raditi.

Riječ: Iz našeg razgovora može se naslutiti da bi Kongres trebao na neki način početi ispočetka?

Leban: U tom pogledu to je točno, no želim naglasiti, da će sve aktivnosti koje je bivše predsjedništvo započelo i s uspjehom provodilo biti nastavljene. Ne bih želio da se stekne dojam kako ono nije ništa radilo.

Riječ: Prema tome nastavit ćete izdavanje glasnika HSKNJ "Obavijesti". Ne znam je li vam poznato da "Obavijesti" nisu slane udrugama-članicama Kongresa. Kako Kongres nije imao gotovo nikakvih veza s bazom, nisu li upravo "Obavijesti" mogle i trebale poslužiti za povezivanje i određenu vrstu komunikacije s udrugama?

Leban: Slažem se s vama, mislim da je to veliki propust. Neophodno je potrebno da svaka udruga članica mora dobivati glasnik. Vjerujem da ćemo "Obavijesti" i dalje izdavati, pitanje je samo koliko puta. O tome ćemo također govoriti na sljedećem sastanku, no barem dva puta godišnje bi trebalo biti moguće. To će međutim biti samo jedan način priopćavanja, jer drugi će biti preko interneta. Nedavno smo uredili web-stranice HSKNJ-a na internetu, a svaki član predsjedništva dobio je svoju adresu za E-mail. Dakle krenuli smo u taj informacijski razvoj.

Pitanje je kako doći do što većeg broja vijesti. Tu bi udruge mogle mnogo doprinijeti šaljući nam redovito svoja izvješća.

Riječ: Na izbornoj skupštini nisu bili izabrani radni odbori. Hoće li se oni naknadno ustrojiti?

Leban: Postavlja se pitanje, je su li potrebni radni odbori ili je dovoljno zadužiti pojedince iz predsjedništva da se o tome brinu i da preuzmu

određenu odgovornost. Naša je želja decentralizirati rad Kongresa. Ako ga decentraliziramo tako da bude djelatniji u regijama, ne znam što bi smo onda s odborima. To je jedno pitanje koje još nismo razmotrili i kojim ćemo se još pozabaviti.

Riječ: Nisu li radni odbori određeni statutom?

Leban: Da, određeni su statutom, no što to vrijedi ako oni u praksi ne postoje, ne djeluju. Moramo težiti jednom dobrom rješenju. Nama je u ovom trenutku najvažnije pitanje kako provesti postupak decentralizacije, kako optimirati rad Kongresa, tako da sve doista funkcionira. Kako će se to na kraju zvati je manje važno.

Riječ: Bilo je već više bezuspješnih pokušaja regionalnog ustroja Kongresa. Uglavnom su ti pokušaji dolazili sa strane udruga uz vrlo slabu podršku predsjedništva HSKNJ. Namjeravate li vi kao novi predsjednik oživjeti regionalni ustroj Kongresa?

Leban: Regionalizacija Kongresa bi trenutno stanje učinila još složenijim nego što ionako jest. Došlo bi do osnivanja više tijela, njihovih uprava, a time i do potrebe usklađivanja rada što bi iziskivalo vrlo česta sastajanja i na neki način bi kočilo i otežavalo rad Kongresa. Drugim riječima Kongres bi postao glomazna organizacija, a time bi postao inertan i manje učinkovit.

Dakle regionalizacije u smislu osnivanja regionalnih Kongresa neće biti, ali ćemo ipak regionalno djelovati i to putem informacijskih centara koje namjeravamo otvoriti u svim njemačkim regijama. To nam je itekako potrebno i uveliko će nam koristiti. Putem razmjene obavijesti doći će do boljeg upoznavanja unutar samih udruga, svojevrsne razmjene iskustava i moguće suradnje.

Predsjedništvo Kongresa će imati malo konkretnih akcija, udruge su zapravo radna tijela. Naša zadaća pri tom je dobar protok obavijesti i usklađivanje djelatnosti.

Riječ: Gospodine Leban, hvala na razgovoru i puno sreće i uspjeha u budućem radu Hrvatskog svjetskog kongresa u Njemačkoj.

Razgovor vodila: Biserka Andrijević

Kiša, pljusak i samba

Međunarodni ljetni fest, Wiesbaden, 16. rujna 2000.

U subotu, 16. rujna 2000. Vijeće stranaca grada Wiesbadena priredilo je na "Dernsch Gelände" već tradicionalni Međunarodni ljetni fest. I ove godine je Hrvatska kulturna zajednica svojim štandom i kulturnim prilogom bila prisutna. Vremenska je prognoza za subotu bila loša pa smo s pomiješanim osjećajima počeli graditi štand, no subotnje prijepodne, iako sivo ali ipak suho, dalo je naslutiti da bi tako moglo ostati cijeli dan. I dok su se trgovom počeli širiti zamamni mirisi raznoraznih specijaliteta a s pozornice odjekivati zvuci glazbe, nebo se počelo naglo crniti. Na vrijeme smo uspjeli vidjeti uspješan nastup naše folklorne grupe i vrlo lijepi prilog tamburaškog i folklornog zbora Hrvatske katoličke misije iz Mainza.

Folklorna grupa HKZ-a Wiesbaden

Nebo je postajalo sve mračnije, počele su padati prve kapi kiše koje su se brzo zatim pretvorile u pravi pljusak, pa je oko pet sati poslije podne fest doslovce pao u vodu, tehnika je otkazala, kulturni program je bio prekinut a otpočelo se i sa spremanjem i pripremanjem za zatvaranjem štandova.

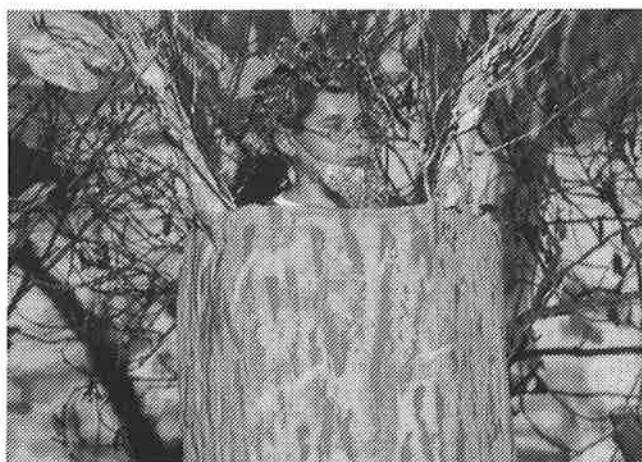
I mi smo željeli pobjeći, ali nam to kiša nije dozvoljavala, sćućurili smo se pod šator i čekali da kiša prestane. Kako kao za inat nikako nije prestajala, ogladnjeli smo od čekanja i odlučili ispržiti srdele koje smo taj dan nudili i kojih je zbog kiše ostalo u izobilju. Miris prženih srdela namamio je sada već slučajne prolaznike koji su "nosom za mirisom" iznenada počeli pristizati

tražeći srdele i vino. Ostali smo gladni no ubrzo nas je oraspoložio "vrući" ritam Sambe koji se odjednom razlijevao cijelim trgovom. Bila je to grupa glazbenika i plesača "Samba Libre" koja je trebala nastupiti u 20 sati, a kojoj očito kiša nimalo nije smetala i koja je u trenu jedan vlažni, sivi, promrzli dan pretvorila u ugođaj toplog juga. (BAn)

Šuma Striborova "prolistala" u Wiesbaden-u

Predstava Kazališta mladih HKZ-a Wiesbaden

Odjek, koji prati 125. obljetnicu rođenja Ivane Brlić-Mažuranić, čuje se još uvijek gromoglasno i ne izgleda da će utihnuti, barem dok je kazališna skupina mladih iz Wiesbaden-a sa svojim vodstvom i radnim timom dobro raspoložena i na okupu. U okviru "Interkulturalnog tjedna" HKZ je sudjelovala u programu s kazališnom predstavom "Šuma Striborova" na njemačkom jeziku.

Zvonimir Bijelić u ulozi Stribora

U režiji Biserke Andrijević, uz mlade glumce (Jessica, Diana i Suzana Tomašić, Dinko Grgat, Zvonimir Bijelić, Ivanka Bralo, Nikol Barbarić, Suzana i Dario Batarilo te Tanja i Vedran Pejanović) i ekipu zaduženu za scenu (Nada i Branko Višak, Ante Marinčić) koja se brinula za kostime, kulise, opremu, prijevoz i sve ostalo, te uz tehničku pomoć Ive Andrijevića, uspjelo je za dvadesetak minuta oživjeti svijet "Priča iz davnine" Ivane Brlić-Mažuranić. U lijepoj, moderno opremljenoj dvorani GMZ, Wellritzstraße, s velikom pozornicom, našlo se u utorak 26. rujna u 18.00 sati oko šezdesetak osoba - roditelja s

djecom, uglavnom članova i prijatelja HKZ-a, da čuju i vide, što je to mladež spremila.

Nakon pozdrava i krasnog buketa cvijeća iz gradske vijećnice kojeg je uručila gđa. Susan Nikolay, predstavница za kulturu Vijeća stranaca i izaslanica Odbora za učešće građana i međunarodno razumijevanje (ovaj je odbor kao priređivač tjedna financijski pomogao projekt "Striborwald" sa 2.200 DM), polako se otvorio zastor.

Scena je bila prostorno riješena tako, da su obadvije slike - unutrašnjost kuće sa ognjištem i šuma - postavljene jedna pokraj druge. Desno, u šumi, pred hrastovim deblom polako je ispod plašta ispuzala zmija-snaha, a onda je svjetlo nju i mladića odvelo u bakinu kuću. Tu se radnja počela odvijati - nastale su nevolje, stiglo je siročće s bremenom luči, koje su polako u život starice donijeli nadu i dobrotu. "Domaći" su i u priči fantastičan i živahan element, koji pruža beskrajne mogućnosti za kazališni prikaz. U predstavi ih je bilo trojica, jer je prostor pozornice bio ograničen. Odjeveni u bijele, široke ogrtače s kapuljačama i u čizmicama, uz veseli "hi-hi" i "ju-ju" između stola, peći, klupice i kvočke na slami, u trenu su osvojili pozornicu i, što bliže kraju, postajali su slobodniji i veseliji. Tako ih je ustvari zamislila i autorica. Nositelji glavnih uloga bili su dobro izabrani. Ozbiljno i spretno su shvatili i karakterizirali svoje uloge: aktivna snaha (Jessica Tomašić) s odlučnom

dikcijom, baka (Diana Tomašić) mirna i osjećajna, sirotica (Nikol Bagarić) mila i nenametljiva, sin (Dinko Grgat) neodlučan i Stribor - u naočalima (Zvonimir Bijelić) polagan, promišljen s prekrasnom hrastovom krunom na glavi s pravim žirovima (postoji cijela priča o toj dekoraciji). Redateljica Biserka Andrijević odlučila se za direktan prijenos na scenu i tijekom radnje vjeran tekstu. Tehnički efekti, svjetlo i glazba bili su zgodno raspoređeni i intenzivirali su scenski ugođaj (fijukanje vjetrova, zvona iz bakinog sela). Što, naročito za malu publiku, znači kazalište vidjelo se na kraju predstave, kad su poneki mališani, nakon pada zastora počeli plakati, pitajući zašto predstava ne ide dalje.

S njemačkim jezikom nitko nije imao problema, ni na pozornici (djeca govore izvrsno i jasno), niti u publici. Tekst je jednostavan, radnja izravna i dvorana ima dobru akustiku. Sve se moglo lijepo pratiti. Šteta je velika, što njemačka publika nije bila došla. Predsjedništvo HKZ-a želi uskoro raspravljati o tome, kako da se putem ponude u školama i vrtićima "Šumi Striborovoj" da veći publicitet. Druga želja je, uvježbati igrokaz na hrvatskom jeziku za prigode Hrvata u Wiesbaden-u, a možda i u drugim gradovima.

Večer je završila u ugodnom raspoloženju uz kavu, kolače i vino, a na pokojem obrazu vidjeli su se još tragovi šminke. Tako je to, kad ste u kazalištu.

Dragica Anderle

Pogled na pozornicu tijekom predstave

Drska snaha i dobrodušna starica

Tintilinić i Domaći nude starici pomoć

Neodlučni sin i zla snaha

Globalizacija i(li) nacija

Pred petnaest, možda i dvadeset godina gledao sam jedan film, takozvani "science fiction" po tome što se radnja odigravala u nekoj dalekoj, izmišljenoj i nestvarnoj budućnosti, naravno potpuno drukčijoj od svega uobičajenog, poznatog, katkad i dosadnog iz naše svakidašnjice. Volio sam gledati takve filmove jer su (oni bolji) poticali na razmišljanje o tome kamo nas vodi vrtoglavi tehnički razvoj, za kojim su sva istraživanja i znanstvena obrada novonastalih etičkih i društvenih pitanja beznadno zaostajala. Film o kojem govorim zvao se "Rollerball" (ako se dobro sjećam) i po mom sudu je bio vrlo dobar, jer se u "science fiction" ubrajao uglavnom po sadržaju, a znatno manje po pukim tehničkim efektima. Nakon što je duže vremena pomalo tonuo u zaborav, dijelom zato što je u njemu prikazana budućnost pred petnaest, dvadeset godina ipak izgledala jako nevjerovatno, a i naprosto zato što je prošlo dosta vremena, oživio je taj film u mom sjećanju zbog određenih vijesti koje, iako ih sve češće slušamo, ipak najčešće odmah zaboravljamo, jer se nas "malih ljudi" malo ili nimalo ne tiču.

U filmu "Rollerball" prikazano je društvo u kojem države, narodi, nacije više ne postoje, a svijetom vladaju - mamutske tvrtke, kompanije, koncerni. Takav prikaz društva bio je tek usputan i površan, nedorečen, prividno nevažan, te je - moglo bi se reći - služio samo kao neobična pozadina za glavnu radnju. Spomenute vijesti, one koje sve češće čujemo, a čine se kao da se nas jedva tiču, odnose se prije svega na spajanje ogromnih, svjetskih tvrtka u nove još veće, još bogatije, ali i na pojačana nastojanja za uklanjanjem svih prepreka slobodnoj trgovini, na privatiziranje donedavno državnih poduzeća, na "deregulaciju" i "liberalizaciju" (manje državnog utjecaja na tržišne razvoje), a sve se uklapaju u jedno novo stremljenje u gospodarstvu nazvano - globalizacija.

Možda je previše smjelo i preuranjeno povezivati globalizaciju s nečim što su tvorci jednog filma vrlo nenametljivo, a upravo zato vrlo vješto, dali naslutiti kao mogući razvoj, pa iako pri tom čak i samo pitanje (ne)poželjnosti takvog razvoja ostavljaju otvorenim, jasno opominju i potiču na razmišljanje. Nije međutim nimalo preuranjeno o globalizaciji početi razmišljati kao o nečemu što se svih nas itekako tiče, nečemu što možda ne vodi

ukidanju država, ali je prvi korak u smjeru slabljenja njihovih uloga, a naročito kao o nečemu što će najprije pogoditi nerazvijene i slabe, a zatim i male. Uistinu, mnogi već razmišljaju na takav ili sličan način, a mi im se s izvjesnim zakašnjenjem pridružujemo. Već smo, doduše, i u prošlom, 25. broju "Riječi" spomenuli izazov koji globalizacija predstavlja za male narode kad smo u izvješću s proslave desete obljetnice djelovanja HKD-a Koblenz u vrlo skraćenom obliku prenijeli riječi opomene iz pozdravnog govora Stjepana Šuleka, izaslanika Hrvatskog veleposlanstva u Berlinu, no u ovom broju želimo otići korak dalje i iscrpnije razmotriti mnoga pitanja koja se u svezi s globalizacijom nameću sama od sebe.

Usko stručno gledano, globalizacija je širenje poslovanja jedne tvrtke diljem svijeta, preko granica pokrajine, države i kontinenta, a sve u cilju veće učinkovitosti i povećanja onog što je danas najvažnije, što pokreće svijet - dobiti (zarade, profita) ! Dobit će rasti ako sirovine i radna snaga budu jeftiniji, treba dakle proizvodnju premjestiti negdje u neku daleku zemlju, nabavnu mrežu proširiti na druge kontinente. Dobit naravno raste i povećanom prodajom, pa treba širom svijeta potražiti i nova tržišta. Često je to dug i mukotrpan postupak koji se može znatno ubrzati i olakšati spajanjem sa sličnom tvrtkom iz druge zemlje i s drugog kraja svijeta. Toj logici je teško naći prigovora, ta svi se slažemo da je upravo dobit i zarada jedina svrha i bit poslovanja, najvažnije mjerilo uspješnosti i vrijednosti jedne tvrtke. Dobit - slavljena i hvaljena kao vrhunska vrijednost koja potiskuje u zaborav takve "staromodne" vrijednosti poput poštenja, pravednosti ili plemenitosti, da i ne spominjemo dobrotu, velikodušnost, milosrđe.

Nema dakle prigovora spajanju tvrtka Daimler-Benz i Chrysler, a isto tako ni nasilnom preuzimanju tvrtke Mannesman od Vodaphon-a. No ne osjetimo li ipak laganu tjeskobu kad čujemo o kolikim silnim milijardama se radi, koliko je okupljanje (gospodarske) moći i kapitala u novonastalim veletvrtkama? Ne upitamo li se gdje je kraj tom okrupnjavanju i kako će taj kraj izgledati? Nedvojbeno će sve više i više tvrtka krenuti putem globalizacije kad to donosi tolike prednosti. Isto tako nedvojbeno će onda i neke prirodne prepreke koje globalizaciji stoje na putu

tim više smetati što globalizacija bude više uzimala maha. Tražit će se načini - zapravo već se traže - da se te prirodne prepreke naprosto proglase - neprirodnima! Slijedom logike, neprirodne prepreke će trebati uklanjati kako bi se poslovanje nesmetano odvijalo i trgovina sve bržim tehničkim napretkom donosila nove dobiti, materijalne, razumije se. A društvene znanosti poput etike ili sociologije neka istražuju posljedice uklanjanja prepreka, proglašenih neprirodnima, ionako će beznažno zakasnuti sa svojim spoznajama.

Ako za globalizaciju, u njenom užem značenju, nismo dosada marili, krajnje je vrijeme da počnemo mariti o preprekama koje bi ona najradije uklonila. Priličan je broj onih koji već mare za to i, štoviše, priređuju zapažene protestne skupove poput onog u Americi (je li bio u gradu Seattle?) povodom zasjedanja WTO-a (Svjetske trgovačke organizacije) kad su izborili prekid zasjedanja, ili onog u Francuskoj kad su spriječili otvaranje novog "mjesta za brzo hranjenje" iz lanca McDonald - tvrtke koja bi mogla poslužiti kao školski primjer globalizacije. Što je to što smeta razvoju globalizacije, a što mi poimamo kao prirodno, tisućljetno naslijeđe? Narodi, kao mnoštvo ljudi povezanih istim jezikom, kulturom, poviješću, prostorom i klimatskim uvjetima u kojima žive, često istom vjerom, i željom za istom budućnošću? Države nastale stoljetnim iskustvom da je opstanak naroda zajamčen jedino ako o svojoj sudbini sam odlučuje? Razlike u kulturi, običajima, vrijednosnim i moralnim sustavima koje svakom čovjeku pružaju vrlo važan osjećaj pripadnosti, vezanosti, zajedništva, identiteta? Vjera koja svojim učenjem od vjernika često zahtijeva ponašanje suprotno onom zasnovanom jedino na ocjeni kako najlakše i najbrže povećati dobit ?

Istina je da još nitko nije zatražio ukidanje država, niti odricanje naroda od svoje kulture, jezika i imena, a najmanje napuštanje vjere. Traži se međutim ujednačavanje zakona, trgovinskih i carinskih propisa, gospodarske i novčane politike. Ali zar nisu - uz jezik i kulturu - i zakoni i propisi odraz posebnosti svakog naroda, zar nisu dobrim dijelom uvjetovani dugim povijesnim razvojem? Traži se udruživanje u saveze, unije i odstupanje dijela suvereniteta kako bi savez djelovao kao cjelina i onda kad neki postupci ne odgovaraju volji jednog dijela članova. Znači li to jačanje saveza ili u sebi krije opasnost od nagomilavanja nezadovoljstva među stanovništvom? Zagovara se multikulturalnost kao neko čarobno rješenje svih nacionalnih sukoba, ali zar nije čovjek najmiroljubiviji onda kad se ne osjeća ugrožen,

kad je među sebi sličnima, kad je u svaki svoj postupak siguran, jer savršeno dobro poznaje ponašanje ostalih, pa prema tome i posljedice svojih postupaka? Upravo je multikulturalnost jedan od najčešćih uzroka nestabilnosti mnogih država i takvih je primjera bezbroj, a one gdje se uistinu može govoriti o skladnom suživotu raznih kulturnih grupa možemo na prste (jedne) ruke nabrojiti. A kako tek uskladiti propovijedanje multikulturalnosti drugima, a za svoju kulturu pronalaziti naziv "Leitkultur" (vodeća, ona koja prednjači, koja ne kaže, ali misli da je bolja). I koliko će takvih "Leitkultura" biti sutra u Europi, preksutra u svijetu? Jesu li već danas rezervirane samo za nekoliko najjačih? Traži se i slobodna trgovina bez zaštitnih carina i otežavajućih uvoznih odredba. Nitko međutim ne želi vidjeti koliko su beskrajno nejednake snage jedne male tvrtke iz jedne male zemlje i neke internacionalne veletvrtke. Nitko (osim govornika na protestnim skupovima) ne nudi rješenja za zaštitu slabih od premoći jakih, za izbjegavanje uvođenja bespoštednog zakona jačeg na širom otvorenom svjetskom tržištu.

Jako bi griješili kad bi se uzdali u to kako će velike države znati obuzdati stihiju globalizacije i spriječiti njene neželjene posljedice, pa će i za male opasnost biti otklonjena. Upravo suprotno tome će se dogoditi! Sav pritisak globalizacije usmjerit će se tamo gdje su izgledni najbrži uspjesi, prvo na slabe, zatim i na male. Od velikih država pomoći neće biti osim praznih priča za umirenje ostataka savjesti. U tijeku izvrtanja prirodnih prepreka u neprirodne uporabiti će se poznati postupak nejednakih mjerila, pa će neki veliki biti na primjer domoljubi a drugi mali zaostali nacionalisti. Dok će opet neki veliki propovijedati multikulturalnost i nesmetano provoditi asimilaciju, malom će se pod izgovorom multikulturalnosti u regiji osporavati nacionalni identitet. Onim velikima kojih se zbog dvojbene uračunljivosti treba pribojavati, poput Kine i Rusije, nudit će se i ubuduće silni krediti samo da budu mirni, male će se ucjenjivati strogim ukorima Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda.

Sve gore navedeno je Hrvatska već iskusila. Nakon bitke za nezavisnost, sljedi bitka za opstojnost. Možemo dobiti i tu bitku, jer ako smo mali, ne moramo biti slabi. A jaki ćemo biti ako dobit, osobnu, materijalnu na ljestvici vrijednosti s prvog mjesta pomaknemo tamo kamo spada - daleko dolje ispod poštenja, pravednosti i domoljublja.

Ivo Andrijević

Vrlo neizvjesna budućnost

Izborna slupština Hrvatskog svjetskog kongresa u Njemačkoj

U Grosskrotzenburg-u, gradu blizu Ofenbach-a, održana je u subotu, 14. listopada 2000., redovita godišnja i ujedno i izborna skupština HSKNj-a. Predstavnici HKZ-a Wiesbaden su sudjelovali u radu skupštine kao što su sudjelovali i u svim dosada održanim od utemeljenja HSKNj-a nadalje. Pa iako je po našoj redovitoj nazočnosti, po našim članovima koji su birani u predsjedništvo, po promičbi programa "Otočne veze", po redovitim izvješćima u "Riječi" o HSKNj-u i po mnogo čemu drugom, prepoznatljivo naše veliko zalaganje za ideju čvrstog povezivanja hrvatskog iseljeničtva, ipak bi ovogodišnja izborna skupština mogla biti i posljednja u kojoj je sudjelovala HKZ Wiesbaden. Razlog je jednostavan: nikad HSKNj nije bio tako daleko od postavljenih ciljeva, tako slab, tako neutjecajan i tako malo činio za svoje članove.

Izlaz iz tog prilično bezizglednog stanja nije ni lak ni jednostavan. Jedan je razlog što je vrlo teško reći tko je odgovoran, pa ga naprosto više ne birati, zamijeniti, potražiti boljeg. Mnogi su predano i u najboljem naumu radili na izgradnji HSKNj-a, uložili mnogo truda, zalagali se za razne, u mnogo čemu suprotstavljene koncepcije. Jesu li krivi oni koji su u beskrajnom nadmetanju prevladali, ali uzalud, jer onda nisu mnogo postigli, ili su opet krivi oni koji se s ulogom manjine nisu mogli pomiriti, pa su uskratili daljnju suradnju? Kad već tražimo odgovorne, spomenimo i velik broj običnih članova, koji su zamoreni maratonskom utrkom za utjecajem i premoći u vrhu HSKNj-a, naprosto mu okrenuli leđa, prestali dolaziti na redovne skupštine, prestali plaćati članarinu, odustali od svakog napora za prevladavanje razmirica, možda čak odustali i od same ideje povezivanja iseljenih Hrvata.

Drugi je razlog u tome što "odgovorne" nikako ne možemo tražiti samo među nama iseljenicima, nego možda čak i većim dijelom u domovini, točnije rečeno, u državnom vodstvu. Bjelodano je da bez čvrste suradnje s domovinom za većinu nas HSK gubi svaki smisao, jer iseljenici, Hrvati u tuđini jesmo najvećim dijelom po tome što negdje preko mora ili iza gora imamo domovinu do koje nam je stalo i kojoj želimo pomagati gospodarski i promičbeno i na svaki drugi način, a svakako

želimo i da je domovini stalo do nas! Ako ćemo brinuti samo za sebe same, ne mareći gdje nam je porijeklo, zapostavljajući zajedničku nam povijest i nijećući povezanost vlastite i domovinske budućnosti, onda su nam dostatne naše udruge, same za sebe. Neupitno je dakle da je za HSK suradnja s domovinom bitna, ali kako će ona uistinu izgledati određuje zapravo hrvatsko državno vodstvo (barem je do siječanjskih izbora tako bilo). I opet nailazimo na razne koncepcije. Treba li HSK biti u svom ustroju i odlukama neodvisan pa s domovinom surađivati samo na područjima gdje su htijenja sukladna? Treba li se pak dijela svoje neodvisnosti odreći i već prema mogućnostima nastojati udovoljiti željama iz domovine? Kad govorimo o HSKNj - Hrvatskom svjetskom kongresu u Njemačkoj - onda je po svemu sudeći prevladalo sasvim treće uvjerenje, naime da državno vodstvo (uistinu treba reći: vodstvo HDZ-a, stranke na vlasti) mora odlučujuće utjecati na rad HSKNj-a (kakvo je stanje negdje drugdje, na pr. u Australiji ili Americi, nije mi poznato). To je bilo i lako ostvarivo zahvaljujući brojnim ograncima HDZ-a u Njemačkoj. Pa iako su pri osnivanju HSKNj-a uz hrvatske kulturne udruge upravo ti ogranci pridonijeli masovnosti i početnom poletu, ipak su svojim djelovanjem ne po uvjerenju i savjesti nego po stranačkoj stegi izazvali prvo otpor, a onda i osipanje članstva. Upravo je smiješno kako je nakon promjene vlasti u Hrvatskoj ovakav slabi HSKNj ostao i bez uputa iz domovine!

Izabrano je novo predsjedništvo, ne bez teškoća i većinom bez protukandidata zbog premalog broja nazočnih. O stanju kongresa dovoljno govori već sama činjenica da su samo dvije nestranačke udruge sudjelovale u radu izborne skupštine: AMAC iz Frankfurta i HKZ Wiesbaden. Naša članica Dragica Anderle izabrana je u predsjedništvo HSKNj-a. Pa iako novi predsjednik, dr. Slavko Leban i svi ostali novoizabrani sigurno žele opet osnažiti HSKNj, uspjeh je vrlo upitan. Ne prestane li strančarenje - i ono "za" kao i ono "protiv" - neće se zaustaviti daljnje propadanje i rasulo nekad tako brojnog saveza.

Ivo Andrijević

Izdavačka djelatnost u iseljeništvu

Susret ogranaka i kolektivnih članova Matice hrvatske u Dortmund-u

Na poziv Matice hrvatske sastale su se u subotu 21. listopada 2000. u Centru za strance u Dortmund-u brojna poslanstva hrvatskih udruga, na tradicionalni susret i dogovor o tijeku suradnje za iduću godinu. Skupu se odazvao i predstavnik hrvatskog Veleposlanstva iz Bonn-a g. Hrvoje Sagrak. Zbog demonstracija desničarskih ekstremista u gradskom centru mi iz Wiesbaden- a (Biserka i Ivo Andrijević i Dragica Anderle) stigismo s malim zakašnjenjem, ali ipak još pravovremeno na izlaganje g. Damjanovića, glavnog tajnika MH iz Zagreba. On je izvjestio skup o namjeri uvođenja novog ustrojstva Matice. To je važan interni projekt, koji bi trebao dugoročno osigurati brže i djelotvornije poslovanje Matice kao jedne velike, sređene ustanove, koja okuplja ljude zainteresirane za kulturu.

Prva radna tema ovog skupa bila su izvješća i primjedbe o izdavanju "Priča iz davnine" Ivane Brlić-Mažuranić na njemačkom jeziku ("Aus Urväterzeiten"). Izdanje, tako je zaključio g. Sučić, je bilo malo neizvjestan pothvat, ali uspjeh je nagradio hrabrost i trud. Knjiga je prihvaćena i što je rijetko, tekstovi ne služe samo kao lektira, nego doživljavaju svoje premijere kao kazališne predstave. U dugoj raspravi osjetila se malo nestrpljivost, jer sve ide dosta sporo i što prave potražnje za knjigom zapravo nema, te se primjerci uglavnom prodaju među članstvom ili se poklanjaju knjižnicama i raznim predstavnicima ustanova. HKZ Wiesbaden se mogla pohvaliti postavom igrokaza "Striborwald", kao prilog "Interkulturalnom tjednu" u rujnu u Wiesbaden-u, a pozornost je izazvala i naša namjera pristupiti uvježbavanju "Šume Striborove" na hrvatskom jeziku.

Za knjigu je sada važno da stigne u njemačke trgovine. Matica hrvatska želi i u budućnosti podupirati izdanja na njemačkom (u tome suraduje s nakladom "Erasmus") ali ju i posebno

zanimaju živa kulturna razmjena članova i čitatelja. Izdanje Brlićeve bio je povod za susret ogranaka u Ogulinu, rodnom gradu književnice, gdje se uz veliki program moglo produbiti znanje o književnom djelu i o određenom kraju, a isto tako upriličiti upoznavanje među sudionicima. Matica ima u svom programu ne samo brigu o prodaji knjiga, nego želi među svima zainteresiranima jačati samosvijest i štovanje hrvatske baštine. "Znati što smo imali i što imamo počinje od otkrivanja, dokumentiranja i proučavanja vrijednosti. Mi moramo nastojati da se preko institucija: vladinih, crkvenih i preko škola, ožive projekti koji bi otvorili pogled u povijest i u kulturu naše zemlje. Pri tome moramo mi sami promisliti i odlučiti što nam je važno", rekao je g. Sučić.

Za promidžbu Ivane Brlić-Mažuranić bilo bi od posebnog značenja preuzimanje izložbe o hrvatskoj dječjoj knjižnici, koja bi obilazila sve veće gradove u Njemačkoj. Knjiga bi se mogla davati i kao nagrada najboljim učenicima na kraju godine. U raspravi je predloženo da se za sve velike pothvate odrede posebne radne grupe i da se dugoročno planira. Za međusobno obavješćivanje potrebno je koristiti sve mogućnosti i sva glasila. HKZ nudi prostor u "Riječi", a nazočna gospoda iz Švedske ponudili su također mjesto u njihovom "Hrvatskom glasniku". Novine i časopisi MH kao što su "Vijenac" i "Kolo" moraju preko Interneta biti svakom dostupni.

Rasprava je znatno promijenila ton kada su nastavnici iznijeli svoje gledanje na stanje u nastavi materinjeg jezika. Bilanca je tragična - 80% hrvatske djece ne govori hrvatski. Hitno je potrebno djecu uključiti u kulturne krugove, u kojima bi obnovili i poboljšali svoj govor i čitalačke navike. Sve je to veliki propust roditelja i o tom problemu bi se trebalo na veliko pisati u tisku, ovdje i u domovini. Sva kulturna društva i

svi klubovi u kojima se okupljaju naši ljudi, morala bi posjedovati jedan izabrani fond knjiga na hrvatskom jeziku, koje bi se posuđivale i iz kojih bi se na skupovima čitalo. Društva, ne pojedinci, trebala bi godišnje odvajati određeni iznos za knjige i na susrete Matice trebale bi biti pozvane sve hrvatske udruge, bez razlike jesu li članice Matice ili ne.

S dnevnog reda sporazumno je, radi poodmakolog vremena, odložena tema o izdavanju kalendara "Hrvatska knjiga u njemačkoj".

Tema pod točkom 5 obuhvaćala je dugoročne planove izdavačke djelatnosti Matice u inozemstvu i za inozemstvo, koje je pojasnio g. Damjanović, a koje se temelje na prijedlogu dr. Joze Džambe iz Münchena. Tu se radi o pripremanju niza predavanja o važnim aktualnim temama iz kulture namjenjenim građanima u inozemstvu koja bi se zatim tiskala u sažetom obliku, čime bi u nekoliko godina nastala mala, povoljna i za svakog pristupačna biblioteka, zatim o izdavanju knjiga, turističkih vodiča i antologija, koji svjedoče o kulturnim vezama Hrvatske i Njemačke u prošlosti. Te bi aktivnosti Matica vršila u suradnji s drugim institucijama, kojima je težište kulturna

razmjena na tim geografskim prostorima (Matica iseljenika, Südost Institut, München), a naravno i s hrvatskim kulturnim udrugama i ograncima MH u Njemačkoj ukoliko one za to imaju zanimanja.

Osim izdavačke djelatnosti Matica hrvatska je i dalje neumorna u poticanju i osnivanju novih ogranaka u domovini, pomaže u organiziranju simpozija (Istra), te u skupljanju materijala i izdavanju leksikona (Petrinja), bibliografija (Sinj) i priručnika, važnih kako za brzu orijentaciju tako i neophodnih za priređivanje kulturnih priredaba koje okupljaju javnost.

Susret u Dortmund-u završen je dogovorom za novi susret u proljeće 2001. Ponude za gostoprinstvo dale su udruge iz Stuttgart-a, Ludwigshafen-a i Wiesbaden-a. Za pismeni prijedlog udruge AMAC da se u svezi s jesenskim sajmom knjige u Frankfurt-u priredi zajednička akcija, svi nazočni su pokazali zanimanje. Wiesbaden bi prema tome mogao biti centar i mjesto susreta sljedeće jeseni.

Pred rastanak, u ugodnom ozračju jednog našeg restorana, za velikom trpezom, bilo je još prilike za upoznavanje, razgovor i pjesmu.

Dragica Anderle

D I E Z W E I T E G E N E R A T I O N

Wer bin ich?

Die zweite Generation ist ein unergründetes Phänomen, welches oft auf wenig Verständnis von der ersten Generation trifft. Wer sind wir eigentlich? Wie fühlen wir uns überhaupt? Leben wir zwischen zwei Welten? Vor allen Dingen möchten unsere Eltern aber wissen, warum wir uns nicht genügend für unser Heimatland interessieren.

Ich werde versuchen dies nach meinem ganz persönlichen Empfinden zu ergründen, und wem diese Fragen bekannt vorkommen, der ist herzlich eingeladen in der nächsten "Riječ" seine Sichtweise darzustellen.

Wer bin ich also?

Meine Identität ist zum größten Teil durch mein Aufwachsen in Deutschland geprägt, aber auch meine kroatische Herkunft ist ein Teil von mir.

Das "deutsche" an mir ist in vielerlei Hinsicht charakterisiert. Deutsch ist die Sprache, die ich am besten beherrsche, ich habe das gesamte Bildungssystem in Deutschland durchlaufen, meine Berufswahl ist auf Deutschland abgestimmt, und deshalb sehe ich auch meine Zukunft hier.

Das "kroatische" an mir ist durch die

Beherrschung der Sprache, viele gelegentliche Besuche, den alljährlichen Sommerurlaub und Verwandte definiert. Ich kann von mir behaupten, dass ich das Land, seine Menschen ihre Lebensart und Küche kenne, und darauf bin ich stolz. Es ist in meinen Augen ein großer Vorteil, eine zweite Sprache nahegehend perfekt sprechen zu können. Das "kroatische" an mir ist mein familiärer Hintergrund, denn was ich weiß, habe ich meinen Eltern zu verdanken.

Damit ist die Frage nach meiner Identität noch nicht beantwortet. Wenn ich danach gefragt werde, dann ist meine Antwort: "Ich bin Kroatin!" Das werde ich noch behaupten, selbst wenn ich den deutschen Pass besitzen werde. Dass ich eine Kroatin bin, ist erstens eine Tatsache. Außerdem ist es mein Gefühl, ich sehe mich einfach nicht als Deutsche, auch wenn ich das wahrscheinlich viel mehr bin als mir bewusst ist.

Lebe ich zwischen zwei Welten?

Ohne lange zu überlegen, sage ich: "Nein, ich finde nicht, dass ich zwischen zwei Welten lebe." Ist es wirklich so einfach? Einerseits muss ich zugeben, dass ich assimiliert bin. Ich identifiziere mich eher mit der deutschen Jugend als mit der kroatischen Jugend, die in Deutschland lebt. Ich halte es auch für einen Fehler, sich nicht anzupassen, schließlich habe ich an Deutschland nichts auszusetzen und lebe gerne hier. Andererseits habe ich gerade behauptet, dass ich Kroatin bin. Die Antwort auf die Frage, ob ich zwischen zwei Welten lebe, lautet trotzdem nein, denn ich habe es nie so empfunden. Kroatien und Deutschland weisen keinen großen kulturellen Unterschied auf, so dass ich nie Konflikte, die mit dem Aufwachsen im Ausland einhergehen, bewältigen musste. Diese zwei Welten sind leicht miteinander zu vereinbaren. Ich fühle mich wohl in meiner Haut und bin zufrieden mit meinem Leben in Deutschland.

Wieso interessiere ich mich nur so wenig für mein Heimatland?

Dieses Phänomen hat in meinen Augen vielerlei Gründe. Zunächst muss man den Unterschied

zwischen der ersten und der zweiten Generation deutlich machen. Die zweite Generation, auch wenn sie eine Beziehung zum Heimatland hat, so ist sie doch nicht so stark wie die der ersten Generation. Ich hatte keine Probleme, mich anzupassen, das passierte von alleine, bei meinen Eltern war das sicherlich anders. Ich habe keine Kindheitserinnerungen an Kroatien, da ich nie dort gelebt habe. Ich kann das Bedürfnis meiner Eltern zurückzukehren in ihrer Situation nachempfinden, und ich freue mich auch sehr für sie, aber ich bin schlicht unter ganz anderen Voraussetzungen groß geworden.

Einen weiteren Grund für das fehlende Interesse der zweiten Generation am Heimatland ist der Irrtum, man wüßte doch schon alles darüber. Ich hätte zum Beispiel Kroatisch studieren können, aber das kam für mich nicht in Frage, weil ich dachte: "Da gibt es doch kaum was Neues zu erfahren." Allerdings muss ich zugeben dass ich in Wirklichkeit die kroatische Literatur überhaupt nicht kenne.

Der dritte Grund, der sehr schwer wiegt, ist das Alter. Die zweite Generation, die momentan in Deutschland lebt, ist bis 30 Jahre alt. In seiner Jugend ist man sowieso mit anderen Themen beschäftigt. Das Ziel ist es, Erfahrungen zu sammeln, die Welt zu entdecken und dergleichen. Gerade die Zeit des Übergangs von der Schule beziehungsweise Uni in den Beruf legt den Schwerpunkt ganz stark auf die eigene Person. Wir leben in einer Leistungsgesellschaft. Man muss etwas leisten, um überhaupt eingestellt zu werden. Außerdem möchte man sich selbst verwirklichen. Dabei spielt der ethnische Hintergrund allerdings keine Rolle.

Ich kann mir gut vorstellen, dass man im Alter anders denkt. Die eigenen Schwerpunkte verlagern sich ganz natürlich. Vielleicht wird die berüchtigte zweite Generation dann ihren Ruf verbessern können. Für mich persönlich könnte ich mir das schon vorstellen, denn zumindest im engsten Kreis ist es mein Ziel, das "kroatische" an mir in der Form weiterzugeben wie ich es selbst empfangen habe.

Iva Andrijević

Hrvatske inkunabule

Domovina se ne brani samo mačem nego još i više knjigom!

Prošećete li se malo Mainzom, gradom u susjedstvu gledajući iz Wiesbadena i gradom partnerom Zagreba, ne možete ne uočiti mnoge zastave koje vise s mnogih javnih zgrada ili vise na stupovima. One su ponekad možda i deset metara duge, bijele su ili crvene (u međuvremenu su postale sive od jednogodišnjeg stajanja na zraku po svakom vremenu i izložene gradskom smogu) i na njima je jedno jedino slovo: "g". Ne znam jeste li se zapitali što taj "g" znači. Ja jesam pa sam pronašao da je to početno slovo imena Gutenberg pisanog bez velikog slova na početku (dok je Gutenberg živio pisanje velikog slova nije bilo još ustaljeno kao danas).

Ove godine Mainz slavi šeststotu obljetnicu njegovog rođenja: rodio se dakle godine 1400. Pred 162 godine su mu njegovi sugrađani postavili spomenik točno na 50-oj paraleli, u neposrednoj blizini velebne katedrale a nasuprot kazalištu koje se u ovo vrijeme obnavlja.

Johannes Gutenberg

Taj čovjek, Johannes Gutenberg koji se zapravo zvao Johannes Gensfleisch, je ove godine proglašen čovjekom tisućljeća. Čovjekom tisućljeća zbog toga što je njegovo djelo, njegov izum najviše pridonio tome da mi danas živimo ovako kako živimo. Njegov se izum, kojega je ostvarivao i usavršavao u svojoj četrdeset i petoj do pedesetogodini života, dakle u godinama 1445. - 1450., zove knjigo-tisak. Svoju je prvu veliku knjigu dovršio 1454. Bila je to Biblija u dva sveska za koju mnogi kažu da je najljepša knjiga koja je ikad tiskana. To je Gutenbergu bilo i potrebno, jer mu je trebalo dokazati, da se tiskom može knjiga jednako raskošno urediti kao i knjige koje su uređivali skriptori (pisači) knjiga s raskošnim iluminacijama i ilustracijama. Općenito se može reći da su knjige tiskane u prvom polustoljeću tiskarstva najljepše tiskane knjige, a nastavljale su upravo srednjovjekovnu tradiciju ukrašavanja knjiga.

Knjige koje su tiskane u prvih pedeset godina nakon prve tiskane knjige, zovu se inkunabule. Riječ "incunabula" je latinska i znači "povoj". Dakle to su bile knjige iz povoja, tj. iz samih početaka tiskarskog umijeća.

Bez knjigotiska bi velike i male ideje, koje ipak pokreću svijet, ostale u krugu malobrojnog i bogatog dijela ljudi, jer su prije njegovog izuma knjige bile i veoma skupe, one su predstavljale čitavo jedno blago. Tako je na pr. u Zadarskom povijesnom arhivu sačuvano u obliku bilježničkog zapisa, da je jedan misal zajedno s brevijarom bio procijenjen na 80 (osamdeset) zlatnih dukata (Petar Runje, O knjigama hrvatskih glagoljaša, Zagreb 1998., str. 39 i sl.) Nije nikakva rijetkost da je sam brevijar koštao 30 zlatnih dukata. Tko bi to danas bio spreman za jednu knjigu dati 80 zlatnih dukata?

Njegov epohalni izum uvjetovao je sve brže i brže širenje novih ideja, novih spoznaja u svim mogućim znanostima. Svijet se preko tiska sve brže i sve više međusobno upoznao i međusobno utjecao. Upravo zahvaljujući tisku je Lutheru tek

70 godina nakon tiskanja prve knjige uspjelo provesti svoju reformu.

Knjiga koje su tiskane do godine 1500. ima iznenađujuće mnogo. U 1120 tiskara diljem Europe od kojih je samo u Mlecima bilo njih 150 ima više od 30.000 naslova s preko 2,000.000 primjeraka. Dakle u prvih četrdeset godina knjigotiska, tj. od šezdesetih godina pa do konca 15. stoljeća tiskano je u prosjeku skoro 800 knjiga na godinu (u nakladi od po 60-70 primjeraka). Naravno je da ih je u početku bilo manje a kasnije sve više i više. Tiskarstvo se širilo Europom, uzevši u obzir vrijeme o kojem se radi a i mjereći današnjim mjerilima, veoma brzo. Od šezdesetih godina 15. stoljeća tiskare niču na sve strane, po svim većim gradovima ima više tiskara. Za nas su najznačajnije bile tiskare u Mlecima, ali je već 1494. postojala jedna tiskara u Senju podno Velebita.

U Mlecima, u Senju i nekim drugim gradovima su tiskane naše prve knjige.

Naš prvotisak "Misal po zakonu dvora rimskoga" tiskan je 1483. ali se za njega ne zna gdje je tiskan. U samom misalu to ne stoji pa je iz ostalih popratnih podataka kojih se nije mnogo sačuvalo teško sa sigurnošću zaključiti gdje je bio tiskan. Mišljenja stručnjaka su podijeljena. Neki misle da je to bilo u Mlecima, drugi misle da je to bilo u Izoli u Istri a treći misle da je to moglo biti u Kosinju u Lici. Gdje bilo da bilo, misal je tiskan i on je svjedok tadašnje intelektualne i financijske moći tadašnjih hrvatskih glagoljaša. On je, kao i Gutenbergova biblija, nenadmašen do dana današnjega. Sva kasnija nova izdanja su u estetskom smislu skromnija a i kasniji slovoresci nisu uspijevali doseći ljepotu Prvotiska. Poznato nam je jedno jedino ime čovjeka koji je radio na redakciji misala a to je žakan (student) Juraj iz Roča u Istri. On je u jednom kodeksu, a bio je to prekrasni rukopisni misal kneza Novaka koji je poslužio kao predložak za Prvotisak, zapisao radosni usklik, očito u vezi s pripremama tiskanja novog misala: "Vita, Vita! Naša štampa gori gre! Tako ja oću, da gori gre." Stručnjaci se ne slažu kako to treba prevesti ali ja kao nestručnjak imam hrabrosti to prevesti prema svom osjećaju za Jurja žakna iz Roča u Istri: "Živo, živo! Naša štampa napreduje. To ja i hoću da napreduje." Ja i sada vidim kako je Juraj, hodajući ulicama Izole gdje se nalazio kad je taj tekst pisao, od veselja skakutao i u sebi ponavljao: "Gori gre, neka gre. To ja i 'oću!"

Jedna druga inkunabula, Lekcionar Bernardina Drivodilića Splitsanina, tiskana je dvanaest godina poslije Misala. Ona je tiskana latinicom gotičkog tipa a jezik joj je živi hrvatski govor čakavskog narječja. To je prva knjiga tiskana latinicom na živom hrvatskom jeziku. U svoje je vrijeme doživjela tri izdanja. Doživjela je čak i dva prijepisa na zapadnoj ćirilici (bosančici). 1885. ju je T. Maretić ponovno izdao, ali tada već u znanstvene i kulturne svrhe.

Osam godina nakon Misala, 1491., tiskan je i "Brevijar po zakonu Rimskoga Dvora". Za njega se isto ne zna gdje je tiskan. Tiskan je glagoljicom na starocrkvenoslavenskom jeziku hrvatske recenzije.

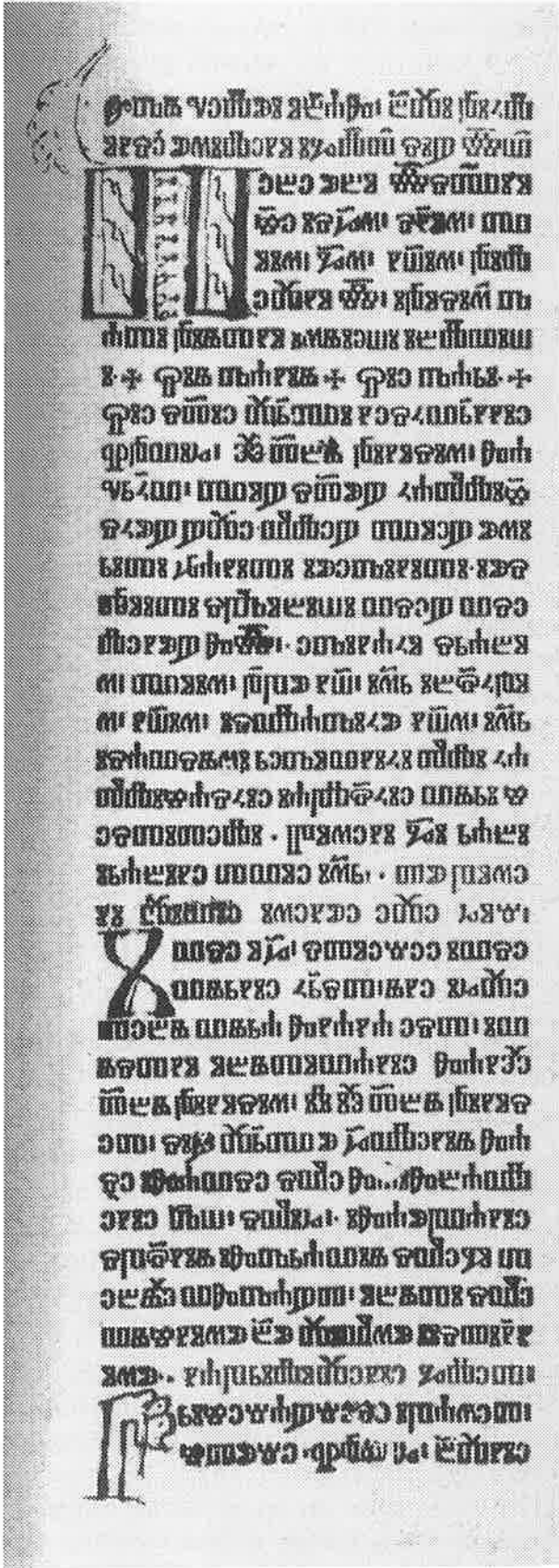
"Baromićev Brevijar" iz 1493. tiskan je u Mlecima. On u sebi sadrži još i misal i obrednik. Tako je ovo izdanje zapravo novo izdanje i misala, ali nije to bio isti misal kao i Prvotisak. To su bili drugi priređivači koji su u brevijar i misal uveli tekstove drugih blagdana kojih u Prvotisku nije bilo. Glavni čovjek u izdanju ovog brevijara je bio Blaž Baromić rodom iz Vrbnika, svećenik Senjske biskupije i tiskar koji je tiskarsko umijeće izučio u Mlecima. On je u tiskarstvu svoga vremena imao neka posebna rješenja, a zanimljivo je i to da je prvi počeo uvoditi spojenice od punog slova i dijela drugog slova:

i = 8, t = 00; it = 80

Senjski misal je izdan u Senju 1496. pod vodstvom već spomenutog Blaža Baromića.

"Spovid općena" je izašla u senjskoj tiskari godine 1496. glagoljicom na živom čakavskom tadašnjem govoru. To je bio priručnik za svećenike s uputama kako treba pokornike dovesti do toga da se dobro ispovijedaju. Jedini sačuvani primjerak čuva se u knjižnici Franjevac trećoredaca na Ksaveru u Zagrebu.

To su djela tiskana na hrvatskom jeziku. Razni hrvatski autori su svoja djela tiskali na latinskom jeziku, pa je tako Nikola Modruški, biskup, dao tiskati svoj latinski govor: "Oratio in funere" već 1474. To je govor što ga je održao nad odrom kardinala Petra Riarija, nećaka tadašnjeg pape. Riari je umro u dobi od 28 godina a na sprovodu je bio vjerojatno nazočan i tadašnji papa Siksto IV. Knjižica je doživjela više izdanja, što zapravo iznenađuje.

Prvotisak Misala iz 1483., početak kanona

Šibenčanin Juraj Šišgorić je već 1477. izdao svoju zbirku pjesama na latinskom: “Elegiarum et carminum libri tres” (Tri knjige elegija i pjesama). To je prva zbirka pjesama jednog hrvatskog pjesnika koja je objavljena tiskom.

Juraj Dragišić, bosanski franjevac, pobjegao je, nakon pada Bosne u turske ruke, u Italiju. Postao je čuveni teolog. Pisao je rasprave i djela na sjajnom latinskom. Tako mu je godine 1499. tiskana rasprava “De natura coelestium spiritum quos angelos vocamus” (O naravi nebeskih duhova koje zovemo anđeli). Knjiga je ilustrirana sjajnim likovima anđela u obliku ljudskih osoba.

Na koncu mi je spomenuti Koriolana Čipika koji je napisao djelo na latinskom ali to nije nikakva teološka rasprava nego opis ratovanja s Turcima po Egejskim otocima mletačkog ratnog zapovjednika Petra Moceniga i kasnijeg dužda. Koriolan je sam sudjelovao u tom ratnom pohodu kao zapovjednik trogirke lade.

Osim ovih knjiga ima još i mnogo drugih naslova koje su hrvatski autori dali tiskati u vrijeme dok je tisak bio još u povojima. Hrvatska može sa svojim inkunabulama, uzevši u obzir njezinu malenost i ugroženost od turske najeзде, ravnopravno stati uz bok drugim europskim narodima. Iako je tada Hrvatskoj prijetila strašna opasnost, možda upravo zbog te opasnosti (Bosna je pala 1463., Krbavska bitka se dogodila 1493., dakle deset godina nakon Prvotiska) htjedoše Hrvati pokazati da se domovina ne brani samo mačen nego još i više knjigom.

Edvin Bukulin.

Upotrijebljena literatura: Misal po zakonu Rimskoga dvora 1483., pretisak Zagreb 1971.; Petar Runje: O knjigama hrvatskih glagoljaša; Matica hrvatska: Kalendar 2000, Inkunabule; Jerko Fućak: Šest stoljeća hrvatskoga lektionara, Školska knjižnica; Erasmus naklada Zagreb 1994.: Srednjovjekovlje, Latinisti, Franjevci; Petar Runje: Prema izvorima, Zagreb 1990.

U očekivanju Isusa

Blještava svjetlost ne da mi otvoriti oči. Kroz poluotvorene vjeđe u uglu sobe ugledam božićnu jelku. Otac je, vraćajući se iz noćne smjene, usput posjekao mladu jelu i sad je to naše božićno drvo koje ćemo danas okтити. Zatvorenih očiju udišem ugodan miris zimzelene šume. Nakon užurbanosti posljednjih dana, osjećam blaženo spokojstvo ovoga dana. Žurno izlazim iz hladne sobe. Omamljuje me toplina nedavno naložene vatre u kuhinji. Majka je vjerojatno odavno na nogama. Obavlja posljednje pripreme za večernju svečanost. Svojom me opojnošću mame već poznati mirisi. Mirisi koji nagovještaju da se sprema nešto veliko, važno i sveto. Majka je i u druge dane i godišnja doba čistila stan. Ali pred Božić je miris svježine dobivao nešto nadzemaljsko. Udišem i miris svježih ispečenih kolača koji još neditrnuti negdje na ormaru čekaju sutrašnji dan. Miris kiselog kupusa prevladava u ovom trenutku. Na štednjaku već krčka sarma, moje najdraže jelo, za sutra. Danas je dan posta. Još uvijek ne shvaćam njegov smisao pa se u meni nešto protivi. Danas se moram nečega odreći.

Kad smo doručkovali majka me šalje u kupovinu. Tek vani uživam u ljepoti dana. Priroda se svečano obukla u bijelo. Namjerno gazim po dubokom snijegu. Radujem se i tragovima koje ostavljaju moje čizme. Grad vrvi od mnoštva ljudi. U posljednjem trenutku obavljaju još nedovršene poslove. Poznata ljudska osobina. Očekivala bih žurbu ali ljudi su smireni, kao da su zapravo izašli prošetati. Veselo se pozdravljaju na svakom koraku i veoma često zastaju. Pričaju nešto, očigledno važno, jer su tako zabavljeni razgovorom. Smijeh je sastavni dio priče. Nakon dugog stajanja, rastaju se još duže nego što su stajali.

Udaljavam se od gradske vreve. Želim duže uživati u ljepoti ovog zimskog dana koja se nadomak šume zaista i doživi. Sniježne iglice su ovile jelove i smrekove grane. Bljesnu na suncu i onda nestanu. Ali druge zablješte i uskoro je nemoguće gledati u bjelinu snježnog pokrivača. Pokatkad čujem jeku škripanja vlastitih čizama po snijegu ali se ipak okrećem kako bi se uvjerila da me nitko ne slijedi. Promrzla žurim kući. Ne želim propustiti kićenje jelke.

Otac joj je već odabrao zgodno mjesto gdje je slobodno raširila svoje zelene, igličave grane.

Kutije sa božićnim kuglicama izvučene su iz svojih jednogodišnjih skrovišta. Vješamo veće i manje kuglice ukrašene zlaćanim ili srebernastim motivima, zvončice, djeda-mrazeve, češere, svijeće i prskalice i mlada jela se ubrzo pretvara u božićno drvo. Na kraju se vrtimo oko jelke tražeći mjesto za bombone umotane u zlatne papiriće, na krajevima izrezane u tanke trakice. Čeznutljivo gledam kako vise i vrte se u krugu sad tamo, sad na drugu stranu. Ipak savjesno prihvaćam da moram čekati dok Božić prođe no nisam sigurna hoće li mi brat ijednog ostaviti. Ispod jelke majka postavlja kolač-janje, ispečeno u teškoj lijevanoj formi koju sam jedva mogla držati. Ukrašeno je šećerom u prahu pa izgleda kao da dolje leži pravo bijelo janje sa crvenom vrpcom oko vrata.

U sedam sati crkvena zvona pozivaju na zajedničku večeru. Zvone kao da najavljaju Božji dolazak i učini mi se da je zaista tu. Nakon dugog zvonjenja iščezava i čarobni trenutak. Oči mi se zamagliše od suza. Ne znam jesam li sretna što sam bila djelić ovog savršenstva ili sam tužna što je to bio samo tren. Majka počinje moliti: "Oče naš koji jesi na nebesima, sveti se ime tvoje . . ." Prazni želudci vraćaju u stvarnost. Žurim pojesti posni grah i kiseli kupus da bih zasladila gibanicom koju je majka pripremila samo za badnju večer. Ispečene kore od domaćeg tijesta posipaju se orasima i slažu, na kraju polijevaju zašećerenom vodom.

Uskoro će biti vrijeme za spavanje. Majka napominje da će Isus noćas doći i za dobru djecu ostaviti poklone ispod jelke. Ona će vjerojatno kao i svake godine ići na ponoćku. Iz tog razloga sam se posljednjih dana posebno trudila da budem dobra. Gotovo sam sigurna da će mi Isus donijeti dar. Sa slatkom tajnom bježim u krevet. Otvorenih očiju u mračnoj sobi čekam Isusov dolazak. Ni on ne smije znati da ću ga vidjeti.

Ah, kako sam razočarana kad otvorim oči i ustanovim da mi se smiješi novi dan! Pogledam ispod jelke i opazim dar, dakle, opet sam propustila Isusov dolazak. Ostaje nada da ću sljedeće godine imati više uspjeha. Razočaranje zamjenjuje radost zbog donešenog poklona. Skačem iz kreveta ne mareći za jutarnju hladnoću.

Podsjetih se da danas svima želim čestitati Božić.

Kornelija Reitel

Malkica Dugeč

Hrvatska suvremena pjesnikinja - pripadnica drugog vala
hrvatskih književnika - političkih emigranata

Malkica Dugeč je rođena 3. lipnja 1936. u Zavidovićima. Pjesničkim je radom započela već u ranoj mladosti. Prvim pjesmama javlja se u srednjoškolskom listu "Polet" a potom kao studentica kroatistike u "Studentskom listu". Svoju prvu zbirku pjesama pod nazivom "Crveni biseri" objavila je 1960. u Požegi.

1971. zatiče ju sudbina jedne od mnogih "prolječara" koji zbog prijetećih progona i uhićenja napuštaju domovinu. Tako 1972. odlazi u Njemačku, u Stuttgart, gdje dobiva politički azil i gdje i danas živi.

U izbjeglištvu nastavlja svoju političku i kulturnu djelatnost sudjelujući u radu Hrvatske republikanske stranke, Hrvatskog narodnog vijeća te Međunarodnog društva za zaštitu ljudskih prava. Javlja se člancima, osvrtima i dakako

pjesmama u raznim emigrantskim listovima, nastupa na književnim susretima, a također je suorganizator književnih susreta "Riječ iseljene Hrvatske" koji su se priređivali u okviru sajma knjiga u Frankfurtu.

Upravo to izbjivanje iz domovine ostavit će duboki trag u njenom pjesništvu. O tome svjedoče mnoge njezine pjesme prožete čežnjom, brigom i ljubavlju prema domovini. Njene u izbjeglištvu objavljene zbirke su: "Zemljo moja - nebo moje" (1989), "Kriška dobrote" (1994), "Sve dalje od sebe" (1996), "S Hrvatskom u sebi" (1998), "Kroz pukotinu neba" (1999).

Složit ćemo se s riječima Stjepana Šešelja, poznatog hrvatskog književnika i publicista:

"Ove pjesme iskreno bdiju nad hrvatskom sudbinom, zagovaraju njezin dobar ishod ... i strahuju i nadaju se i, ponad svega, ljubeći je podaruju joj nešto od vlastita života".

U ovom broju "Riječi" objavljujemo dvije pjesme Malkice Dugeč koje je ona za naše čitatelje sama odabrala: "Emigrantska priča" i "Riječ".

(BA)

R I J E Č

*Riječ je prokletstvo tmine. Muk. Zov Domovine.
Spasonosno svjetlo u tunelu žića.*

*Riječ je srca tvrdoća. Dobrota. I zloća! Riječ je i
moj glas iz dubine.*

Zahvalnost Nebu, molitva i psovka.

Let je u slobodu. Mijena mišolovka.

*Riječ, ta ljudska riječ, svjetlošću opasana -
san je. I krik. Od zvuka i boja živ spomenik.*

*Riječ niče iz krvi. I duha. Ide od uha do uha,
sa dlana na dlan.*

Od skuta do skuta. Ona putuje tračnicama.

Morima pluta. Zvezdanim šeta stazama.

Napojena bistrinom kruži nad oazama,

*pustinjama, savanama, rijekama. Silazi
s visina u kapljama kiše. Igra se sniježnim
pahuljicama, vjetrom u krošnjama.*

Prolazi ulicama, kolodvorima, parkovima...

*Skriva se među makovima. Izviruje s
jaglacima. Cvate. Bubri. Raste.*

*Kadikad otputuje na krilu laste, krene u susret
zrakopolovima.*

*Riječ prelazi s koljena na koljeno i čudesnu
snagu ima da pričom caruje, da putokazom
bude zbilji, da se u srce ljudsko skriva i uvijek
snova da tužne utješi, plačne nasmije.*

Riječ vrtoglavim skokom mostove sumnji

preskoči, dugom zablista, rosom se kaže
nasred uvela lista.
Riječ bukti, izvire iz bistra vrela. Zuji. Zvuči.
Pjevuši i nije teretom ljudskoj duši.
Ponekad i ugrize. Zarije se u oči pa suzi,
krvari s njima.
Riječ može zaboljeti do vriska.
Može zavesti, može se varkom ukazati.
Ali riječ može i sumnjama odoljeti.
Može grkoću žića melemom snova zasladiti.
Može nas i pomladiti kada sjedoću kose
nadama preplovimo, kad im se podamo
da nas u vječnost nose.
Riječ što ju izgovorimo, zapišemo, oćutimo,
što ju s bližnjima podijelimo ili što ju tek
sa usana voljenih naslutimo, ne tone u ponore
zaborava.
Ona traje poželjna čak i kada boli.
Kada paleći krvlju teče.
Kada je opomena. Kada je srca mekoća.
I kad je stijena. Kad je dobrota. I zloća!
Riječ se lakokrilo strminama uspne, klizi
vrhovima planina, treperi zrakom, bedeme
tvrde probije. Lebdi vidicima. Samuje.
Druži se s ljubavnicima. Pečati tajne.
Ona se, skamenjeno-siva za sprovodima vuče.
Zaglušuje ratnih krikova jeku.
Krvnici i žrtve kroz riječ uče kako se traje uz
uzdisaje i kako se ljubi ovo Danas,
ono Sutra - i ono Jučer.
Riječ, draga i sveta hrvatska riječ, ako se
oglasi nabujalim slovima nedočitanih knjiga,
ako zaguguče na krovovima, ako s vatrom na
rodnu ognjištu zapucketa, ako ogrije, ako sledi
- nije osveta ni bezumlja klica.
Ako kadikada i jest daljina, suza što kane s lica
il pramen kose sijedi, stoluje ipak u duše
vidokrugu.
Vraća se korijenima. Uskrsava.
Ponornicama plovi. Sanja je. I java.
Dohvatljiva. Znana.
Uspravna korake naše prati.
A kad smo daleko, daleko,
Riječ nas u Domaju vrati.

EMIGRANTSKA PRIČA

Svi smo već stari. I prestrašeni
Neizvjesnošću budućeg dana.
U očima sjaja već nema
I nitko ne zna što li sve sprema
Sudbina nedočitana.
Možda za svakoga od nas ima još rana
Skrivenih u dubinama tijela,
Krhovina života, staklene vune?
Možda i poneka sanja u nama mrije? Trune?
Svi smo već stari.
Prolazimo kraj ljudi kao kraj običnih stvari:
Ravnodušni. Šutnjom zbijeni.
I svatko u svojoj sobi traje
Daleko od sebe. I od Domaje.
Od straha da sutra nećemo biti što jesmo,
Da nećemo znati što bjesmo ni gdje smo,
Ni tko je sve za nama koračao,
Prikradao se šutke,
Sklopčamo se u se. I tu se čekanju predajemo.
Premalo ostade snage za proljeća.
Sve igračke, i puške, i lutke
Odavno prah su. Hrpa smeća
Odbačena kraj puta.
Jedino što osta da tješi i sjeća
Na mekoću usni, breze mladolike
Uspomene su. I bez okvira slike.
A stari smo.
Pričali bismo rado o hodu ka slobodi,
O sebi, strancu, na kraju svijeta sobi,
O urancima, ljepoti i grdobi,
O plaču bez suza, zemlji rođenoj odi...
A sami smo. Ni bratu, ni mužu, ni ženi
Nećemo nikada moći san svoj do kraja reći.
Tudištem oskvrnjeni u tuđi grob ćemo leći
I nitko neće znati, kako je kad se stari,
Umire od samoće,
Kada se svjetlost žudi
A već grobari ludi
Posljednu sanju hoće
U bezdan zakopati.
Kad više ne bude traga, ni glasa ni od nas
slova,
U tihom nebeskom kutu
Netko će uvijek snova
Pričati priču tuđištem prekinutu.

Prljavi biser Jadrana

Turistički snovi i žalosna stvarnost na otoku Žirju

Ovog sam ljeta poželio opet nakon dužeg vremena posjetiti Šibenik i, što mi je bilo još važnije, otoke ispred njega, na koje dosada još nikad nisam stupio, a koji uistinu i jesu prosječnim turistima manje poznati. Postojao je i drugi dublji razlog mojoj znatiželji - s otoka Zlarina potjecao je jedini Dalmatinac u krugu moje rodbine, vrlo društven i rado viđen čovjek, pri obiteljskim susretima (u vrijeme mog djetinjstva vrlo čestim) uvijek spreman da započne "pismom". Znao je ponekad pričati o Zlarinu kojeg je kao mladić napustio u potrazi za boljim životom poput tolikih drugih otočana. Posjećivao ga više nije, jer je kuća u kojoj je rođen i u kojoj je proveo djetinjstvo, u drugom svjetskom ratu bila pogođena i razorena zalutalom bombom, te - nikad obnovljena - s vremenom propala.

Htio sam dakle prvo svom društvu pokazati meni poznati, ali ponovnog posjeta uvijek vrijedni Šibenik, a zatim vidjeti Zlarin, Prvić, Kaprije i Žirje. Još je više otoka pred Šibenikom, ali odabir je - silom prilika - pao samo na one povezane brodomskom linijom. Od svih njih mi se naročito Žirje učinio vrlo privlačnim, usprkos one, prije spomenute, osobne znatiželje vezane uz Zlarin. Vrlo malo sam čuo ili čitao o Žirju, ali i to malo je zvučalo vrlo zanimljivo: prastara, ilirska gradina Vela Stupica, dijelom dobro očuvane utvrde i zidine iz 12. i 13. stoljeća koje su negda opasavale cijeli otok, ruševine srednjovjekovnog ženskog samostana i posvuda rasute kamene kućice, zvane "samogradi", koji su nekada služili kao pastirska skloništa. K tomu je i položaj Žirja daleko u Jadranu, na južnoj granici nacionalnog parka Kornati, okružen školjima i otočićima, pobuđivao očekivanja o pravom malom biseru Jadrana, osobito pogodnom za nautički turizam, a još ne oskrvrjenom glomaznim hotelima.

Na Žirje se moglo samo putničkim brodom, trajekta nije bilo, no utoliko bolje, mislili smo, bez prometa je i priroda očuvanija. Potrpali smo najpotrebnije stvari u naprtnjače i u kasno jutro zaplovili na jednodnevni izlet. Pritom me je jedna primjedba koja je iz nekog razgovora nošena maestralom slučajno dolepršala do mene, na trenutak vrlo začudila, jer je kazivala kako "...na Žirju ima auta koliko hoćeš..." Otkud kola ako nema trajektna linije? Zar se isplati ukrcavanje i iskrcavanje posebnom dizalicom koje je sigurno

skupo? Zaključio sam da se vjerojatno radi tek o malom broju vozila za određene potrebe prijevoza koja onda vrlo rijetko napuštaju otok. Prestao sam o tome razmišljati.

U dobrom raspoloženju uživali smo u plovidbi među mnogim otocima. Svoje nade u upoznavanje još jednog lijepog kutka hrvatskog mora prenio sam, ne htijući, i na ostale, pa smo zajedno na karti pratili približavanje Žirju. Već na pola puta mogli smo ga nazrijeti kao plavičasti potez na horizontu. On je zadnji u nizu otoka i iza njega je široko, otvoreno more.

Nakon dva sata plovidbe brodski motori su se stišali. Polagano smo uplovljavali u uski zaljev u kojem se smjestilo malo selo Žirje, istog imena kao i otok. Znatiželjan pogled s palube otkrivao je tipične kamene kuće na jednoj strani zaljeva, strme, stjenovite padine pokrivene borovom šumicom na drugoj strani, a u dnu zaljeva privezane barke. Naizgled sve onako, kako od malog primorskog mjesta očekujemo. Motori još jednom zabuče s naporom zaustavljajući brod, užad poleti prema molu, zategne se. Pristali smo. Veća grupa mještana i nešto turista su navalili prema izlazu, dok se nama nimalo nije žurilo. Brod nije kretao dalje, ostajao je ovdje jedan sat, a zatim se vraćao prema Šibeniku. Mi smo naumili ostati pola dana i vratiti se poslijepodnevnom brodomskom linijom, pa smo imali vremena.

Šetajući rivom približavali smo se selu. Prvo razočaranje su bile napuštene, ruševne kuće. Mjesto nije turističko, to je već bilo bjelodano. Nikome se nije isplatilo obnoviti ih, niti ih se radi obnove ikome moglo prodati. Ni nastanjene kuće nisu bile uređene, a okućnice još manje. Nažalost to je (pre)čest izgled i mnogih drugih primorskih mjesta, pa bi mogli reći da nas Žirje nije razočaralo, nego naprosto nije ugodno iznenadilo. Malo dalje pred nama čuli smo paljenje automobilskih motora. To su putnici koji su izašli prije nas kolima kretali negdje dalje po otoku. Vreli ljetni zrak su ispušni plinovi obojali svim nijansama od prozirno-plavičaste do gusto-crne, a uskoro nas je i zapuhnuo smrad izgorenog benzina i ulja. Sjetio sam se one primjedbe koju mi na početku putovanja donese maestral: "...Na Žirju ima auta koliko hoćeš..." Doista ih ima! I većinom nemaju katalizator, kao ni drugdje u Hrvatskoj i

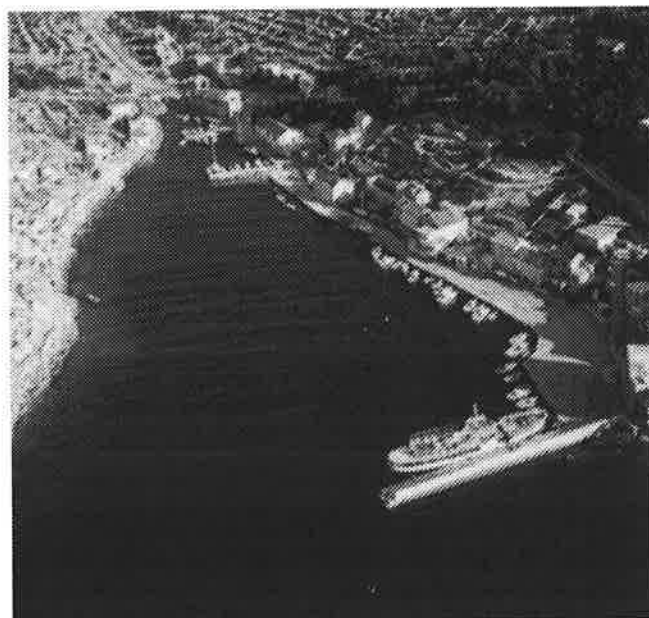
čemu sad razmišljati o tome kako su došli na otok. Plavičastu i crnu izmaglicu vjetar je već rastjerivao i smrad se polako gubio. Još nisam ni slutio kakva su to zapravo kola kojih "...ima koliko hoćeš..."

U središtu sela riva je zakrčena barkama izvučenih na suho. Nitko na njima ne radi, valjda je bolje da se raspucaju na suncu, nego da trunu u moru. Kuće i okućnice podjednako neuređene s dosta starudije odložene uz zidove. U dnu zaljeva gdje je privezano nekoliko još upotrebljivanih barka i gdje je more plitko, a prilaz pogodan, slika postaje još ružnija. Teško je reći gdje je više otpada - uz more ili na dnu mora. Ovdje počinje cesta koja se iz sela penje prema unutrašnjosti otoka.

U selu Žirju nam nije bilo do zadržavanja. Na kraju krajeva došli smo vidjeti otok, a ne neuredno selo koje nije lijepo iako bi vrlo lako moglo biti, jer je u vrlo lijepom zaljevu. Krećemo cestom uzbrdo po vrelom suncu, ali ne može nam sunce ništa dok je osvježavajućeg maestrala. Cesta je vrlo dobra i asfaltirana što pomalo čudi, jer čovjek bi nakon susreta sa selom Žirje prije očekivao neravni, prašni, poljski put. Penjemo se kroz lijep, poznat kraj: svijetlo-sive stijene, oštra trava zamamnog, oporog mirisa, livade ograđene suhozidom, pokoji borić i dosta maslina. A uz cestu . . . uz cestu na svakih dvadesetak-tridesetak metara poneka olupina, dio automobila ili barke, štednjaci hladnjaci. Šutimo, grizemo usne i idemo dalje, pogleda uprtog kad god je moguće podalje od ceste.

Iza nas smo začuli neko kloparanje, pa smo stupili u stranu kako bi propustili kola koja su se iznenađujuće teško kretala uzbrdo, čak zastajala pa opet polako kretala. Ne razmišljajući mnogo, pohitao sam nizbrdo i doviknuo vozaču da ću ga malo pogurati kako bi dobio na brzini. I prijatelji su mi pomogli, pa kola uz veliku buku i oblake ispušnih plinova povuku uzbrdo. Gledam za njima i s nevjericom počinjem shvaćati cijelu priču o "mnogo auta", iako nema trajektne linije. Kola koja smo upravo izgurali nisu imala registarske tablice! Nisu imala prometnu dozvolu! Nisu bila osigurana! Nisu bila u voznom stanju i jedino mjesto za njih na kopnu bio bi - otpad! I otok Žirje služi kao neka vrsta odgođenog otpada! Sve što je prestaro i neispravno za normalan promet, zrelo za otpad, prebaci na Žirje (još uvijek ne znam kako?). Za tih nekoliko kilometara po otoku će svaka starudija biti dobra, a kad se ipak raspadne, gurnu ju u stranu pored ceste. Nitko ne pita čija je, nitko ni ne zna kad nema tablica.

Ovo naravno pišem zato što nisu samo kola koja smo izgurali bila bez tablica. I ona kola u selu koja su kod paljenja motora onoliko dimila bila su zrela za otpad i bila su bez tablica, samo nam nešto tako

Selo Žirje na istoimenom otoku

nevjerojatno nije odmah upalo u oči. Otkad smo na to obratili pažnju, vidjeli smo da gotovo svi voze bez tablica i da su to uvijek olupine. Daj Bože da izdrže što duže, kako bi manje olupina bilo pored ceste!

Priča o Žirju je utoliko tužnija što bi se uz vrlo male promjene mogla ispričati stotinu, tisuću puta. Dovoljno je tek promjeniti ime mjesta, sela, predgrađa i nekoliko pojedinosti da bi se već dobila nova priča. I tako sto puta, tisuću puta, u nedogled.

Otok Žirje nisam vidio. Vratili smo se nizbrdo, prošli kroz selo i ušli na brod. Posada nas je začuđeno gledala - upravo stigli, a već se vraćaju, nisu li pogriješili brodsku liniju, našli se na krivom otoku? Tumačiti im kako nas je prošla volja šetati po smetlištu nema smisla, ne bi nas razumjeli. I oni su odrasli negdje pored nekog smetlišta, a da ga nisu ni primjetili.

Obični, prosječni, mali - ili tako nekako slično - građani Hrvatske, a to je velika većina, nemaju razvijenu potrebu za lijepim, uređenim. Uredit će oni i uljepšati, znalački i na europskoj razini, ali ne za sebe same, nego za one koji su "ludi" plaćati ljepotu, za turiste. Ako nema turista, čemu trud? Po toj logici bi prvo turisti trebali navaliti, pa ćemo onda vidjeti koliko se isplati uređivati. Po nekoj drugoj logici bi prvo trebalo urediti, pripremiti, uljepšati, da bi turisti uopće došli!

Kad razvijemo osjećaj i potrebu za lijepim, neće biti lažnih dvojba. Turisti će dolaziti zbog Hrvatske kakva jest, a ne zbog vješto postavljenih kulisa. Kamo sreće da se to tiče samo Žirja!

Ivo Andrijević

Koliko smo popravili svoj hrvatski?

Rabimo li **hrvatske riječi (lijevo)** umjesto štetnih i potpuno nepotrebnih **tuđica (desno)**?

cjenik	koštovnik
dojam, dojmljiv	impresija, upečatljiv
lađica, barka, čun	čamac
nazivlje, nazivoslovlje	terminologija
nadnevak	datum
mjerodavan, ovlašten	nadležan
poticaj, poticati	podstrek, podstrekovati
baviti se	upražnjavati
obitelj	familija
stube, stupanj	stepenice, stepen
stupnjevit, postupno	stepenast, postepeno
ožujak, rujan	mart, septembar
oprostite, ispričavam se	izvinite, izvinjavam se
tren, trenutačan	čas, moment, momentani

I kod pravih hrvatskih riječi budimo pozorni glede **pravilne (lijevo)** ili **pogrješne (desno)** uporabe.

dobra večer	dobro veče, dobar večer
hladno pivo	hladna piva
rabiti računalo	koristiti računalo
svjetleći natpis	svijetleći natpis
sljedeći trag	sljedeći trag
u slast, dobar tek	prijatno
izlaziti iz autobusa	silaziti s autobusa
zbog važnog razloga	glede važnog razloga
glede vaše ponude	što se tiče vaše ponude
cesta je opasna	cesta predstavlja opasnost
imam točnu predodžbu	imam točnu predstavu
dijete plače, sjedi	dijete se plače, sjedi se
proturatni	antiratni

Poravnanje nije izjednačenje

Jeste li kad u prijenosu športskih utakmica čuli "...gosti su poravnali rezultat...", "... u toj i toj minuti je golom toga i toga došlo do poravnanja...". Ako ste slušali (i gledali) hrvatski program, onda to niste smjeli čuti. "Poravnati" u hrvatskom označava "nešto krivudavo ili grbavo napraviti ravnim" kao na primjer "poravnati redove" ili "poravnati zemlju". U športu se rezultat može samo "izjednačiti", rabimo dakle izvedenicu riječi "jednak". Obje momčadi su dale "jednak broj golova", a ne "ravan broj golova" pa je zato "došlo do izjednačenja", a ne "...poravnanja".

Zatiljak, potiljak

Koliko je težnja za točnošću i jasnoćom bitna značajka hrvatskog jezika lijepo se vidi na primjeru riječi "zatiljak" i - tuđici iz srpskog - "potiljak". Obje vuku korijen iz starih riječi "til, tiljak" kojim se u davna vremena označavao prednji dio glave, dakle čelo, tjeme, lice, a koje se danas više ne rabe vjerojatno zbog tolike važnosti lica, a zatim i čela, a tjemena možda manje, da je zajednički naziv za sva tri prednja dijela glave postajao sve nepotrebniji i na kraju pao u zaborav. Zadržao se međutim naziv za stražnji dio glave, dakle ono što je iza prednjeg dijela, što je "za tiljkom", a to je "zatiljak". Istaknimo uporabu prijedloga "za" koji jasno i ispravno određuje slijed u prostoru, nešto što je straga, jer prostorno dolazi nakon nečega što je sprijeda.

"Potiljak" želi označiti isti stražnji dio glave, ali uporabom prijedloga "po" koji potpuno netočno označava vremenski slijed, nešto što dolazi poslije nečega što je došlo ranije.

Nedvojbeno je "zatiljak" hrvatska riječ, a "potiljak" izbacimo iz svake uporabe.

Oskvrnuti, oskrnaviti

Glagol "oskvrnuti" kao i njegov jednoznačni drugi oblik "oskvrniti" odavno su potvrđeni tijekom povijesti hrvatskog jezika. Kako razlike u značenju i načinu uporabe nema, prirodno je da s vremenom jedan od dva oblika prevlada pa u novije vrijeme rabimo još samo "oskvrnuti", što je i zbog nekih izvedenica bolje. Na primjer izvedenicu "oskvrnuće" i složenicu "rodoskvrnuće" odavno nalazimo u hrvatskoj književnosti, ali ne i "(rod)oskvrniće". Podrijetlo riječi "oskvrnuti" svjedoči o njenjoj uporabi od najstarijih vremena. U staroslavenskom nalazimo riječ "skvr'n" koja je označavala nečistoću i grijeh. Kod riječi "oskvrnuti" to je prvotno značenje prošireno na okaljati, obeščastiti, obljubiti, osramotiti, poniziti... i to drskošću i uporabom nasilja. Kako je "oskvrnuti" prijelazan glagol (zahtijeva uporabu izravnog objekta, to jest u akuzativu) moramo uz njega reći i što je oskvrnjeno a to u smislu značenja tog glagola mogu prije svega biti sveta mjesta (na pr. groblja, crkve) i nečije poštenje, čast, nevinost. U svezi sa ženskom osobom nećemo danas više rabiti taj glagol, jer je ono što se prije označavalo ženskom časti i pretjerani značaj imalo - čak ženama na štetu - danas razumno izjednačeno s ostalim osnovnim ljudskim pravima (barem u zapadnom svijetu).

Od riječi "oskvrnuti" koja je po svom obliku svršeni glagol izvodimo daljnje: oskvrnjivati (trajni glagol), oskvrnitelj (imenica - označava počinitelja), oskvrnuće / oskvrnjivanje (imenica - označava čin), oskvrnut / oskvrnjen (pridjev).

"Oskrnaviti, oskrnavljen, oskrnavitelj" su srpske riječi, nastale nemarnim pojednostavljenjem i nebrigom za jezičnu prošlost i sadašnjost. Tome u hrvatskom nema mjesta!

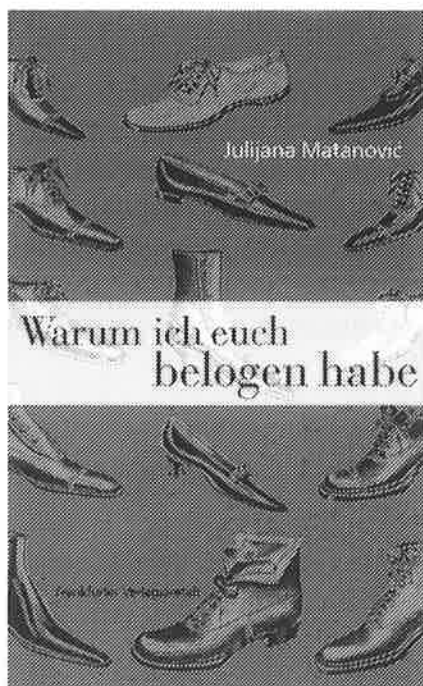
Služben, zvaničan; uzvanik, zvanica

Ne rabimo riječi: "zvaničan, zvaničnost, zvaničnik", jer iz više razloga nisu hrvatske. Prvo: tih riječi nema u starijoj hrvatskoj književnosti, tek krajem prošlog stoljeća su se ugrale u hrvatski jezik. Drugo: te riječi su izvedenice glagola "zvati", ali po svom značenju nemaju s njim nikakve veze, nego s riječima "služba" i dijelom "dužnost", pa je nejasno kako je do njihove tvorbe došlo. Treće i najjasnije: za njih imamo jednoznačne zamjene hrvatskim riječima "služben, službenost, dužnosnik" koje su od davnine do danas prisutne u hrvatskoj književnosti. Dakle recimo "...službeni odgovor...", "...službena potreba...", "...službeno govoreći...", a ne "...zvaničan...", "...zvanična...", "...zvanično...", recimo "službenost", a ne "zvaničnost", recimo "...dužnosnik ministarstva...", a ne "...zvaničnik...".

Ni riječ "zvanica" nećemo rabiti, jer nije hrvatska. Pošto je i ona izvedenica od glagola "zvati", najuže je po svom korijenu vezana uz "zvaničan...itd.", ali ipak ima sasvim drugo značenje - označuje mušku ili žensku osobu koja je nekamo pozvana. U hrvatskom jeziku se naziv za takvu osobu izvodi od glagola "uzvati" i glasi "uzvanik" ili "uzvanica", dakle razlikujemo muški i ženski rod, što je još jedna prednost. Zato recimo "...obratio se uzvanicima (i uzvanicama)...", a ne "...zvanicama...".

Julijana Matanović

Warum ich euch belogen habe

Deutsche Ausgabe 2000

Nicht wenige Leser werden sich - wie auch ich - durch den Buchtitel irre führen lassen. "Warum ich euch belogen habe" müsste besser heißen: "Haben Sie das wirklich noch nicht gewußt?", denn die Autorin veröffentlicht in der Tat mit ihrem Prosastück etwas, das jeder weiß oder was die meisten längst schon wissen müssten. In den 12 Geschichten des Buches sind persönliche Beschreibungen einer für Kroaten schicksalsträchtigen Epoche niedergeschrieben. Es handelt sich aber nicht um eine objektive Wiedergabe der historischen Tatsachen. Auch die vermeintlichen autobiografischen Daten dienen lediglich als Träger eines gefühlsbetonten Ausbruchs. Und gerade diese emotionale Über-Dimension ist es, die das Buch so lesenswert macht. Die Autorin zeigt meisterhaft, warum und wieso solche Emotionen niemand kalt lassen können. Das Elternhaus, die Kindheit bei den

Stiefeltern und die Schule sind Schauplätze, auf denen sich jede der Personen des Miniromans, aber auch der Leser selbst, wiederfinden, aber nicht als Akteure, sondern als mit in das Geschehen Einbezogene. Der Leser fühlt sich nicht belogen durch die Phantasie - Ausschweifungen, denn niedergeschrieben ist hier nur ein Leben an der kroatisch-bosnischen Kultur-Grenze. In diesem langen schmalen Grenzgebiet, wo die zivilisatorische Entwicklung seit der römisch-byzantinischen Teilung im Mittelalter zurückgeblieben ist, lebt ein Schlag von Menschen, dessen kulturelle Höhepunkte und Niedergänge nur auf emotionale Weise zutreffend beschreibbar sind. Man konnte dort lachen oder weinen, aber es wurde zu wenig gesprochen oder geschrieben über das, was einen betraf. Julijana Matanovic ist hier eine seltene Ausnahme, der es gelungen ist, die Stimmung der eigenen Kultur literarisch zu fassen. Die Autorin hat nicht nur den Mut, mit einer nicht ausgesprochenen Lüge zu brechen, sondern sie hat endlich den Mund aufgemacht. Aber nicht um Wahrheiten zu verkünden, sondern um einem Meer der Gefühle Ausdruck zu verleihen.

Das erklärt auch den schnellen Erfolg, den Julijana Matanovic mit der kroatischen Ausgabe hatte. Es ist ungleich schwerer, ihre Geschichten auf deutsch zu lesen, nicht zuletzt weil jegliche Erläuterungen zu Personen und lokalen Geschichten fehlen, die jedoch in der deutschen Ausgabe zum Verständnis der Hintergründe notwendig wären.

Ivica Košak

30 godina Hrvatskog kulturnog društva u Frankfurt-u

U četvrtak 14. rujna o.g. obilježena je trideseta obljetnica rada Hrvatskog kulturnog društva (HKD) u Frankfurtu. Grad domaćin, u kojemu su Hrvati sastavni dio multietničke sredine, pozdravio je svečani skup u prostorijama Senioren-Cluba u Steinkleestr. 39, Frankfurt-Eckenheim. Sljedećeg dana, u petak 15. rujna održan je svečani koncert pod pokroviteljstvom generalnog konzula Republike Hrvatske u Frankfurtu, u "Hermann-Josef-Absdvorani" Njemačke banke. Nastupili su zagrebački gudački kvintet "Quodlibet" i pijanistica Ivana Svarc-Grenda iz Münchena.

Radni vijek jedne generacije utrošen je u odražavanje kulturnog identiteta hrvatske migracije u Metropoli na Maini. Svečano obilježje nije moglo, a nije niti trebalo sakriti teške okolnosti rada te kulturne organizacije u vrijeme poslijeratne migracije hrvatskog stanovništva. Tako treba shvatiti i naslov koji dolazi iz redova hrvatskog kulturnog stvaralaštva u Frankfurtu; "Bankfurt je Krankfurt". Zato je važno naglasiti vrijednost društvenog rada koji se tada početkom 70-ih odvijao između kapitalističke "bauštele" i komunističkog jugo-pritiska.

Kao crvena nit u radu kulturnog društva provlači se njezina povezanost sa Maticom Hrvatskom. HKD - Frankfurt je kolektivni član Matice Hrvatske i koristi od samog početka svog rada činjenicu da se kultura stvara i širi kroz literaturu. Tako u prostorijama Senioren Cluba danas nalazimo bogatu riznicu hrvatske literarne baštine koja stoji na raspolaganju zainteresiranima kao čitanoca, ali i kao posudbena knjižnica.

Iako niti sadržajna pomoć Matice Hrvatske, a niti okrilje Katoličke Crkve u kojemu su održavani prvi sastanci i nastupi HKD-a nemaju poslanje političkog djelovanja, ipak su to bili čimbenici koji su doprinijeli sazrijevanju svijesti o nacionalnoj pripadnosti i svojstvenoj kulturi Hrvatica i Hrvata. Untoč potiskivanju i prešućivanju, u Europi je nazočnost hrvatske države kao i Hrvata nepobitna stvarnost, rekao je jedan od njemačkih gostiju na

svečanom domjenku: "Der Staat Kroatien hatte schon immer einen Platz im Saal der Könige des Heiligen Römischen Reichs".

Unatoč brojnim pozivima i kvalitetnom programu odziv na svečani koncert je bio slab. Činjenica kako Hrvatice i Hrvati iz Frankfurta (na području grada Frankfurta živi desetak tisuća hrvatskih građana) nisu uspjeli popuniti ne preveliku koncertnu dvoranu ukazuje kako od nacionalnog žara jest važnija njega i održavanje kontinuiteta hrvatske kulture i za buduće generacije naše migracije u Njemačkoj.

Ivica Košak

RESTAURANT
Mauritius
Internationale Spezialitäten

Inh. Fam. Bartulovic
Schwalbacher Str. 36
65183 Wiesbaden
Tel. (0611) 408833

Öffnungszeiten:
Tägl. von 11.30 bis 15.00 Uhr
und von 18.00 bis 24.00 Uhr
- Montag Ruhetag -

Ispravak završnog dijela članka iz prošlog broja: Jesu li Hrvati Balkanci?

Kad je prošli broj trebao ići u tisak ja sam bio u bolnici. Urednicima koji su broj sređivali za tisak se učinilo da su neki dijelovi moga razmišljanja o Balkanu i Balkancima neprikladni da ih se onako kako sam ja napisao objavi. Pitali su me telefonom, smiju li neke stvari popraviti. Dao sam svoj pristanak.

Kad sam u "Riječi" broj 25 ponovno čitao svoja razmišljanja, opazio sam da su neke stvari bolje formulirali ali se sa završetkom nikako ne mogu složiti.

Završetak u broju 25 glasi:

Najviše me pogađa što je i u obrani naše svete grude dolazilo do činova osvete koji, koliko god razumljivi nakon svih užasnih srpskih zločina, ipak danas pružaju zlonamjernima priliku da nas trpaju u isti koš s balkanskim divljacima s istoka. Naravno da ti zlonamjernici prešućuju ogroman nerazmjer između unaprijed osmišljenog, sustavno provedenog zla i osvete iz bijesa i očaja. Po licemjernoj jednadžbi "zločin je zločin" pred sudom za proizvodnju krivaca po narudžbi, u Den Haagu, je danas najviše Hrvata. Boli me ta nepravda i boli me što smo im dali povoda da nam sude, što je nad kršćanskim znalo prevladati balkansko.

S nekim se postavkama toga isječka slažem, ali se s mnogočime a pogotovo ne s onim najbitnijim ne slažem, jer najbitnije ne govori o onome o čemu sam ja govorio na kraju svog razmišljanja. Zločini o kojima ja govorim nisu učinjeni u "obrani naš svete grude" nego nakon oslobađanja naše zemlje od okupatora. To i jest ono što, onima koji su to činili i onima koji to nisu spriječili i onima koji su to znali a nisu razglasili i protestirali, zamjeram. A ako je zločin napravljen u žaru bitke, njega se prije može razumjeti pa i oprostiti ali ne bez priznanja i kajanja.

Ja sam bio napisao:

Dvije godine poslije Oluje putovao sam autom preko Plitvičkih jezera i dalje ličkom cestom prema Zadru. Sa mnom su u autu bile dvije kćeri, jednoj je bilo sedamnaest a drugoj devetnaest godina. U Bruvnu sam skrenuo na lijevo. Idem vidjeti lapački kraj, zavičaj moga dragog popa Martinca Lapčanina koji je onako dramatično opisao krvavu bitku na Krbavskom polju godine 1493. a i idem vidjeti kako taj kraj uopće izgleda.

Da ne će biti mnogo ljudi, to sam znao, jer mi je bilo poznato da su stanovnici pred Olujom pobjegli. Htio sam vidjeti krajolike i sela. Kraj je lijep, da ne kažem prekrasan.

Stižem najprije u Gornji Lapac. Zaustavlja me policija. Pitaju me kamo ću, a ja rekoh da hoću proći ovim krajem prema Zadru, jer ga još nisam nikad vidio. Pustili su me. Na cesti dugoj preko sedamdeset kilometara nitko mi nije došao u susret niti me je pretekao. Nisam vidio niti jednog čovjeka i niti jedno auto sposobno za vožnju, ni mačke ni psa, ni vola ni konja. Nikoga. Prolazio sam kroz Dobroselo, Doljani, Suvaja, Donji Srb, Kupirovo. Vidi se da su stanovnici

bili relativno bogati (to vrijedi pogotovo za Srb). I zna se otkuda su imali novac: imali su već kao relativno mladi ljudi dobre boračke i druge beneficirane penzije, jer su bili milicajci i tsl. Ali niti jedna kuća cijela. Poneka spaljena ali uglavnom sve opljačkane i temeljito slupane, onesposobljene za stanovanje. Što idem dalje sve me više jeza hvata. A moram ostati miran da svojim nemirom ne prestrašim kćeri. Moram i nešto o tome reći a ne znam što. Znam da su Srbi pobjegli iz straha iako ih je vrhovnik preko radija onih dana pozivao da ostanu na svojim ognjištima. Ali oni su izabrali bijeg, izgleda ne bez razloga.

I ja počeh nešto govoriti kako su to Srbi sami demolirali svoje kuće, kao i ono u Sarajevu. Htio sam i sam u to povjerovati ali nisam mogao, jer sam znao da Srbi za to nisu imali vremena, jer su bježali na vrat na nos, i znam da ne mogu tako lako svi razlupati oko čega su se godinama trudili, ne samo jer je šteta nego to predstavlja i pravi posao tako temeljito uništavati kuće... A treba bježati...

Sve mi je jasnije da su to napravili moji bajni Hrvati, pa se počeh pitati čemu to. Jer to su velike štete. Jednog dana će to trebati nadoknaditi, barem onima kojima se ne će moći dokazati da su na sebe navukli krivnju, a onima koji su ogrezli u zloči, koji su rušili i palili hrvatske kuće treba to konfiscirati za kakvu takvu nadoknadu.

Ali moja logika nije njihova logika. Moji bajni Hrvati počеше raditi ono isto što su na drugim stranama prije toga radili Srbi. I nisu shvatili da su onog časa kad su počeli isto činiti i postali isto: balkanci. I ne samo oni koji su to radili, nego i oni koji su to trebali spriječiti a nisu to učinili, oni koji drznike nisu najoštrije kaznili već su i sami sudjelovali u zataškavanju zlodjela, oni koji o tome nisu "ništa znali", ali su zbog svojih položaja očito znali a šutjeli, oni koju su znali a nisu javno protestirali, oni koji su sve to meli pod sag i mnogi drugi.

Ali nikada nisu svi krivi. Kao i zaslužnici, tako i krivci imaju svoja imena i prezimena. Balkanci jedni! U svemu tome je vrhovnik imao vrhovnu ulogu jer je bio vrhovnik.

Ja tražim katarzu, čišćenje. Katarze bez spoznaje, priznanja i ispaštanja za zločin nema. Zato je u interesu svih optuženih, i onih nevinih i onih koji nisu nedužni, i cijelog hrvatskog naroda, države, domovine i crkve sami se odazvati pozivu na suđenje u Haag, jer ako je to sudište UN-a, onda je to i hrvatsko sudište, inače treba iz UN-a istupiti. Na sudu treba braniti nedužnost nedužnih i objašnjavati užase situacijâ onih koji su se o pravednost ili čovječnost ogriješili. Pravnim, filozofskim, etičkim i moralnim metodama treba dokazivati nepravednost onih presuda koje su nepravedne, pretjerane, drakonske. I nikako drugačije.

A reći "što će oni meni (nama) suditi!" znači biti balkanac (malim slovom!).

Edvin Bukulin

OBAVIJESTI

1. - Hrvatski Božić -

8. prosinca 2000. u 19 sati, Maria Hilf-Saal, Kellerstr. 37, Wiesbaden.
Velika tradicionalna predbožićna večer Hrvatske kulturne zajednice
Wiesbaden.

2. - Radni sastanak predsjedništva i članova HKZ-a Wiesbaden -

15. prosinca 2000. u 19.30 sati, Friedrichstr. 24/I, Wiesbaden.
Sastanak je otvoren za sve članove i prijatelje HKZ-a.

3. - Folklorna skupina HKZ-a Wiesbaden -

Svaki četvrtak u 19 sati, u prostorijama Hrvatske župe,
Holsteinstr. 15, Wiesbaden.

4. - Kung Fu za djecu od 7 do 14 godina -

Svaki ponedjeljak od 16.30 do 18 sati, u športskoj dvorani
Anton-Gruner-Schule, Lehrstr. 10, Wiesbaden.

5. - Kuglanje -

Svake prve i treće subote u mjesecu od 19 do 22 sata, Kuglana
katoličke zajednice Maria Hilf, Kellerstr. 37, Wiesbaden.

Svim čitateljima "Riječi",
članovima Hrvatske kulturne
zajednice Wiesbaden
i svim prijateljima
uredništvo i predsjedništvo udruge
žele čestit Božić
i mnogo sreće i uspjeha kao i
ispunjenje osobnih želja
u 2001. godini.

lvorek | **touristik**

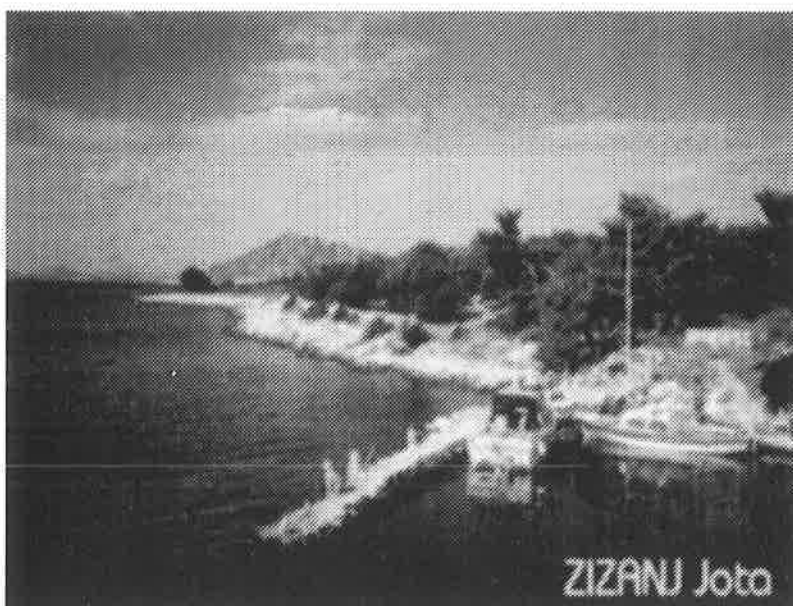
Tel./Fax: 0611 8460071

e - mail: lvorek@iname.com
Tel./Fax: 0049 611 8460071

NEKRETNINE

Srednja Dalmacija: Biograd, Murter, Kornati

Žižanj, uvala Jota,
kuća 9 X 8 m,
zemljište 1400 qm
obraslo maslinama,
vlastito pristanište,
cijena 160.000 DM

Otok Žižanj, parcele veličine 2.200 – 20.000 qm, pogled na otvoreno more i obližnje otoke nacionalnog parka Kornati, cijena 12 DM / qm

V. Luka kod Drage, parcele direktno do mora u pješčanoj uvali, veličina od 375 do 1.500 qm, cijena 30 DM / qm

Zečica kod Drage, parcela s malom ribarskom kućicom (20 qm), direktno do mora, obrasla maslinama i borovima, kamenita obala, cijena za kućicu i 1.500 qm zemljišta samo 54.900 DM

Otok Košara, parcela oplahivana morem s dvije strane, na zapadnoj strani pogled na otvoreno more, istočna strana pogodna za vez većeg plovila, dijeljenje parcele moguće, cijena samo 6 DM / qm

Za mnoge daljnje ponude potražite našu stranicu na internetu ili nam se obratite telefonom